

**RUM İSYANI ÖNCÜLERİNDEN NİKOLAOS
SPİLİADİS'İN HATIRATINDA YUNANİSTAN'IN
KURULUŞ SÜRECİ ve TÜRKLERE DAİR ALGILAR
(1821-1843)**

**THE FOUNDATION PROCES OF GREECE AND PER-
CEPTIONS OF THE TURKS IN THE MEMOIRS OF
NIKO-LAOS SPILIADIS ONE OF THE PIONERS OF THE
GREEK REVOLUTION (1821-1843)**

Harun HALİL

Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi,

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı,

harunhalilgr@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9010-7578

Geliş Tarihi: 22 Mart 2024; **Kabul Tarihi:** 8 Eylül 2024

Received: 22 March 2024; **Accepted:** 8 September 2024

ÖZET

1821 Rum İsyanı'nun önemli aktörlerinden biri olan Nikolaos Spiliadis'in, 1851'de yayımlanmaya başlanan *Απομνημονεύματα διὰ τὰ χρησιμεύσασιν εἰς τὴν νέαν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος* (Yunanistan'ın Yeni Tarihinde Faydalı Olması Maksadıyla Yazılmış Hatıralar) başlıklı anıları dört cilt olarak yayımlanmıştır. Spiliadis, anılarını kaleme alma gerekçesi olarak Rum gençlerin Yunanistan Krallığı'nın ne derece zor şartlar altında kurulduğunu idrak etmeleri ve bunu unutmayarak gelecek kuşaklara da aktarmaları olduğunu ifade etmiştir. Bu çalışmamızda Nikolaos Spiliadis'in kaleme aldığı ve en son cildi 1971 yılında basılan hatırat incelenmiş ve yazarın Rum İsyanı ile sonrasında Yunanistan Krallığı'nın kurulması sürecine dair aktardığı bilgiler çerçevesinde dönemin olayları ve aktörleri hakkındaki gözlemleri ve algıları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dönemin Rum parlamentosunda Genel Sekreterlik gibi kritik bir görevi üstlenen ve bu sa-yede gelişmelerden haberdar olan Spiliadis, anılarında özellikle Türkler, Arnavutlar ve Avrupa devletleri hakkında önemli görüşler ifade etmektedir. Bu hatıratta

Rum İsyanı sırasında Rumlar ve Türkler hakkında olumlu ve olumsuz gözlemlere de yer verilmiştir. Hatırat sayesinde 1821 Tripoliçe katliamı gibi günümüzde de tartışılan olaylar hakkında oldukça detaylı bilgilere ulaşmamız mümkün olmuştur. Kuşkusuz hatırat Rumların bakış açısıyla kaleme alındığından Türklere karşı olumsuz algılar içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Nikolaos Spiliadis, 1821 Rum İsyanı, Yunanistan Krallığı, Rum Algısı, Türk Algısı.

ABSTRACT

The memoirs of Nikolaos Spiliadis, Απομνημονεύματα διὰ να χρησιμεύσωσιν εις την νέαν ιστοριαν της Ελλάδος (one of the important actors of the 1821 Greek Revolt, titled Useful Memoirs for the History of Modern Greece), which started to be published in 1851, were published in four volumes. Spiliadis stated that the reason for writing his memoirs was for the Greek youth to realize the difficult conditions under which the Kingdom of Greece was established and not to forget this and pass it on to future generations. In this study, the memoirs written by Nikolaos Spiliadis, the last volume of which was published in 1971, were analysed and the author's observations and perceptions about the events and actors of the period were tried to be evaluated within the framework of the information he conveyed about the Greek Revolt and the establishment of the Kingdom of Greece. In his memoirs, Spiliadis, who held the critical position of Secretary General in the Greek parliament of the period and was thus aware of the developments, expresses important opinions especially about Turks, Albanians and European states. This memoir also includes positive and negative observations about Greeks and Turks during the Greek Revolt. Thanks to the memoirs, it was possible to obtain detailed data on events such as the 1821 Tripoli massacre, which are still discussed today. Undoubtedly, since the memoir was written from the perspective of the Greeks, it contains negative perceptions against the Turks.

Keywords: Nikolaos Spiliadis, 1821 Greek Revolt, Kingdom of Greece, Greek Perception, Turkish Perception.

GİRİŞ

Tarih araştırmalarında hatıratlar, önemli bir kaynaktır. Fakat hatıratlar, kaleme alan kişinin yönlendirmesiyle oluştuğundan yararlanılırken çok dikkatli olunmalıdır. Nitekim hatırat yazarları, kendilerini tarih önünde aklama kaygısıyla veya kendi duygu ve hisleri çerçevesinde olayları manipüle edip algı oluşturmaya çalışabilmektedir. Yunan siyasetçi Nikolaos Spiliadis'in hatıralarını bu çerçevede değerlendirmek mümkündür. Bu nedenle algıyla ilgili yapılacak araştırmalarda, yazarın olaylar karşısında neyi ifade edip etmediğinden ziyade olaylara hangi bakış açısıyla yaklaştığı ve ne tür çıkarımlarda bulunduğu odaklanılmalıdır.

Buna benzer algısal içerikli konularda yazarın görüşlerindeki sapmalar, tutarsızlıklar, zıddiyet arz eden durumlar ve beyanlar tespit edilmelidir. Tespit edilen sapmaların ve beyanların ortaya çıkmasına zemin oluşturan sebepler araştırılıp değerlendirilmelidir.¹

Nikolaos Spiliadis'in Hayatı

Uzun yıllar Yunan siyasetinde önemli bir aktör olarak faaliyetlerini sürdüren yazar Spiliadis, 1785 yılında Tripoliçe'de doğmuştur. Spiliadis'in ana dili Rumca olmakla birlikte çok iyi düzeyde Osmanlı Türkçesi ile orta derece İtalyanca ve İspanyolca bilmekteydi. Ayrıca temel seviyede olmakla beraber Fransızca ve Rusça'ya da vâkıftı. Fransız eğitim modelini örnek alan Spiliadis ansiklopedi yazacak kadar da donanımlıydı.³ Spiliadis, ticaret yapmak için Tripoliçe'den ayrılarak İstanbul'a yerleşmiş, burada Apostolos Papas adında bir tüccarın memuru olarak çalışmıştır. 1810-1819 yılları arasında Hocabey (Odessa) şehrinde Aleksandros Mavros isminde bir tüccarın yanında çalışmış, 1819'da İstanbul'a dönmüştür.

Odessa'da kalmış olduğu süre zarfında Filiki Eterya'nın (Dostluk Cemiyeti)⁴ kurucu üyelerinden olan Nikolaos Skoufos ile tanışıp münasebetlerini geliştirmiştir. Daha sonra Skoufos tarafından cemiyete dâhil edilmiştir. Spiliadis, İstanbul'da kısa süreliğine

¹ Tarkan Suçıkar, "XV-XVII. Yüzyıl Osmanlı Kaynaklarında Yıldırım Bayezid ve Timur Algısı" (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmed Vakıf Üniversitesi, 2014), Önsöz.

² Günümüzde Yunanistan'ın sınırlarında içerisinde bulunan Tripoli adıyla anılan Tripoliçe şehri, 1460'ta Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Şehirde XVI. yüzyıldan itibaren Türk yerleşimi yoğunluk kazanmıştır. Tripoliçe, 1770'te Mora'da yaşanan isyanlardan etkilenmiş ve 1779'da şehrin etrafı surlarla çevrilerek daha güvenli hale getirilmiştir. Ardından Tripoliçe, Mora'nın yönetim merkezi yapılmıştır. Mac-hiel Kiel, "Tripoliçe", (İstanbul: TDVİA, 2012), C. 41, 314-315.

³ Nikolaos Spiliadis, *Απομνημονεύματα διά τα χρησιμεύσασιν εις την νέαν ιστορίαν της Ελλάδος* (Yunanistan'ın Yeni Tarihinde Faydalı Olması Maksadıyla Yazılmış Hatıralar), (Atina: X. Noti Kravia, 1971) C. 4, Önsöz.

⁴ 1814 yılında Odessa'da 3 Rum tüccar tarafından kurulan ve Yunanistan'ın bağımsızlığını hedefleyen Filiki Eteria adlı örgüt, 1818 yılında merkezini İstanbul'a taşımıştır. Rum İsyanı'nın hazırlanması safhasında çok aktif olan örgüt özellikle doktor, tüccar ve avukat gibi dönemin aydın Ruamları bünyesinde katarak isyanın fikir önderliğini üstlenmiştir. Başak Ünal, "Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Dönemlerinde Yedi Ada," *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 13/25, (2023): 257.

ikamet ettikten sonra Livorno, Trieste, Ceneviz şehirlerini ziyaret edip Avrupa'yı tanıma fırsatı yakalamıştır. Avlonya'da kısa süre kalmasının ardından 23 Eylül 1821 tarihinde Rum isyancıların kuşatması altında bulunan Tripoliçe'ye dönmüştür.⁵

Spiliadis, Rum İsyanı sürecinde Tripoliçe'de Rum isyancılara esir düşen Müslüman Osmanlı hatunu ile evlenmiştir. Evlendikten sonra Hristiyan olan hatun, vaftiz olmasının ardından Maria adını almıştır. Spiliadis'in eşi Neofotisti⁶ kategorisinde yer almaktadır. Maria varlıklı bir ailenin kızıydı. Karısından dolayı kendisine birçok arazi kalabilirdi. Dolayısıyla evlilik yoluyla mülklerini çoğaltabilirdi. Ancak Spiliadis bu hakkını kullanmak istemedi. Eşi Maria'dan dört çocuğa sahip olmuştur. İoannis Kapodistrias'ın başkanlığında Yunan Meclisinin 23 Eylül 1830 tarihinde çıkarmış olduğu kararnameyle Yunanistan'da ikamet etmeye devam etmek isteyen Müslümanların kilisede vaftiz olup Hristiyan olmaları gerekmektedir. Böylece mülklerini tasarruf haklarına sahip olabilmekteydiler. Neofotisti kategorisinde olan Hristiyanlara Kapodistrias Hükümeti tarafından kamulaştırılan arazileri için yıllık 200-1000 veya 194-970 Drahmi arasında tazminat alma hakkı tanınmıştır.⁷

Spiliadis, bir süre Filiki Eterya'nın öğretilerini Mora'daki Rumlara empoze etmekle meşgul olmuştur. Ardından 1821 Rum

⁵ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, Önsöz.

⁶ Yunanistan Krallığı kurulduğu tarihte 1832'de emlaklarını terk etmek istemeyen Türkler (Neofotisti) Hristiyanlığı kabul etmek zorunda kalmıştır. Neofotistos *yeni vaftiz olan* manasında kullanılmaktadır. Örneğin Ağa Efendi'nin oğlu mülkünü terk etmemek için vaftiz olup Vasilis ismini almıştır. Yunanistan Krallığı'nın ilk kuruluş yıllarında Ortodoksluk dışındaki dinlere mensup olan toplum ve cemiyetler mülkiyet hakkı elde edemiyorlardı. Ortodoks olmayan birisi Yunanistan vatan-daşı olma hakkına sahip değildir. İngiltere ve Fransa, Yunanistan Krallığı'nın garantör devletleri olmaları sebebiyle Katolik cemaatler kendi miras haklarını muhafaza etme hakkına sahiptiler. Krallığın resmî dini Ortodoksluk olurken resmî dili ise Yunanca kabul edilmiştir. Yeni kurulan Yunanistan Krallığı Musevileri ve Müslümanları ikinci sınıf vatandaş olarak kabul etmiştir. Bu durum 1853 tarihine kadar devam etmiştir. Yunanlı Georgios Nikolaou'ya göre *Mora'daki Neofotist sayısı 503 (229'u kadın ve 146'sı erkek), Lakonia'da 128 (99 kadın ve 29 erkekten) oluşmaktaydı. Ayrıca Aigio'da 12 kişi ve Amfissa'da 38 kişi bulunmuştur.* Yeni Hristiyanların (Neofotisti) ekseriyeti Eğriboz ve Atina bölgelerinde yaşamışlardır. Neofotistiler hakkında detaylı bilgi için bkz. Stavroula Verrarou, "Οι κτηματικές αποζημιώσεις των νεοφώτιστων (Yeni Hristiyanların Mülklerinin Tazmini) 1830-1853", *Τα Ιστορικά (Tarih Metinleri)*. 76, (2023): 63.

⁷ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 265.

İsyanı'nın ilk yıllarında Rumların Tripoliçe'yi ele geçirmesi sırasında kendisine Mora Ulusal Rum Meclisi Sekreterliği görevi verilmiştir. Ermioni'de gerçekleşen III. Ulusal Rum Meclisinde de görev üstlenmiştir. Ardından Troizina'da III. Ulusal Rum Meclisi Sekreterliği görevini icra etmiştir. 1832'de Argos IV. Ulusal Rum Meclisi ve V. Ulusal Rum Meclisi Sekreterliği görevinde bulunmuştur. Bunların dışında Yunan Birliği (Panhelenik) komitesinin de üyesi olmuştur. Spiliadis, Yunanistan'ın ilk Başkanı İoannis Kapodistrias'ın 27 Eylül 1831 tarihinde uğramış olduğu suikast sonucu öldürülmesinden sonra Yunanistan'ın ilk kralı olan Otho'nun yeni hükümeti kurmasıyla politikadan çekilip 5 Eylül 1832'de siyasi hayatını sonlandırmıştır.⁸

Spiliadis bir süre sonra Yunan Kralı I. Otho'ya karşı 1834 yılında tertip edilen isyana karıştığı iddiasıyla Anabolu'da (Nafplion) tutuklanmış fakat suçsuz olduğu ispat edilince serbest bırakılmıştır. Atina Başpiskoposluğunun desteği sayesinde Tesalya, Epir ve Makedonya'daki Rumları, Osmanlı egemenliğinden kurtarmak amacıyla *Φιλορθόδοξος Εταιρεία* (*Ortodoks Dostluğu Cemiyeti*) kurulmuştur. Gizli olarak kurulan bu cemiyete üye olan Spiliadis ve diğer üyeler cemiyeti 1840'ta feshetmek zorunda kalmışlardır. Bu nedenle siyasî sahadaki faaliyetlerini bitiren Spiliadis, vefat ettiği 1867 yılına kadar fakirlik, sefalet ve yardıma muhtaç bir şekilde 82 yaşında Anabolu'da ölmüştür.⁹

Nikolaos Spiliadis'in Hatıraları

Spiliadis'in, *Yunanistan'ın Yeni Tarihinde Faydalı Olması Maksadıyla Yazılmış Hatıralar* başlıklı hatıratının birinci cildi 1851, ikinci cildi 1852 ve üçüncü cildi 1857 yılında yazar sağ iken basılmıştır. Bu üç cilt Atina'da Nikolaidou Filadelfeos matbaasında basılmıştır. Bu ciltler basıldıktan sonra Spiliadis'in el yazması halindeki anılarının dördüncü cildi, yazar öldükten sonra oğulları Nikolaos ve Nikitas Spiliadis tarafından muhafaza edilmiştir. Spiliadis'in oğulları babalarının el yazması anılarını 15 Ocak 1872'de müzayedeye çıkarmışlardır. Müzayedeye katılan Yunan Milletvekili Mihalis Lampri-nidis, Spiliadis'in el yazması hatıratını satın almıştır. Vekil Lampri-nidis, Spiliadis'in hatıratını Grigorios Burnia adlı bir notere

⁸ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, Önsöz.

⁹ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, Önsöz.

vermiştir. Yunanlı tarihçi Yannis Vlahoyannis (1867-1945) 1901 yılında hatıratın kalan bu kısmını noter Burnia'dan satın almıştır. Vlahoyannis, Spiliadis'in hatıratını bir süre evinde muhafaza etmiştir. Tarihçi Vlahoyannis'in 1945'te vefatı üzerine Spiliadis'in hatıratı kardeşi Aggeliki Vlahoyanni'ye intikal etmiştir. Aggeliki'nin vefatının ardından çocukları, annelerinin vasiyeti üzerine IV. cildinin basılması amacıyla tarihçi Panagiotis F. Hristopoulos'a vermişlerdir. Hristopoulos, elindeki nüshaları birleştirip 1971'de Atina'da Noti Kravea yayınevinde basmıştır.¹⁰

Spiliadis, 1821-1843 yıllarını kapsayan hatıratını yazma gerekçesini Rum gençliğine, atalarının Türk boyunduruğundan kurtulup yani *Ωραιά Ελλάδα* (Güzel Yunanistan'ı) kurmak için çekmiş oldukları çilelerden ve vermiş oldukları mücadelelerden bahsedip genç kuşaklara aidiyet bilincini kazandırma olarak izah etmiştir. Ona göre Rumlar, 1821 mücadelesinin bir meyvesi olan *ὁ,τι ιερώτερον, τιμιώτερον, προσφιλέστερον εις το σὺμπαν* (evrende olabilecek en kutsal, en şerefli, en saygıdeğer) Yunan Krallığı'nı inşa etmişlerdi. Anılarını kaleme alırken, elindeki arşiv materyallerini güvenilir, titiz ve açık bir şekilde kullanarak olayları siyasi açıdan detaylıca değerlendirdiğini iddia etmektedir. Spiliadis, isyanın siyasi kanadında yer aldığı için anılarında Ulusal Rum Meclis kararları ve Avrupa devletleriyle yapılan siyasi ve diplomatik yazışmalar hakkında çok ayrıntılı bilgi vermektedir.¹¹

Spiliadis, hatıratının ilk cildinde kronolojik olarak 1821-1823 tarihlerinde cereyan eden olayları değerlendirmiştir. Bu ciltte öncelikle isyanın başladığı Eflak, Boğdan, Mora coğrafyaları hakkında bilgilendirme yaparak isyanın gerçekleştiği bölgelere yoğunlaşmıştır. Mora İsyanı'nın fiili, fikrî ve tarihî dayanağı olan Filiki Eteryacı Cemiyeti ve Aleksandros İpsilandis'in öncülüğünde gerçekleşen Memleketeyn (Eflak ve Boğdan) İsyanı'nın gelişiminden bahsetmiştir. Bu ciltte ayrıca isyanın ikinci aşaması olarak belirttiği Mora'daki ayaklanma hakkında bilgi vermiştir. Tepedelenli Ali Paşa'nın Rum İsyanı'ndaki rolü ve Sultan II. Mahmud'un isyana müdahalesini izah etmiştir. Bu ciltte yer verilen bir diğer önemli bilgi Tripoliçe'nin isyancılar tarafından alınması sırasında Türkler ile Rumlar

¹⁰ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, Önsöz.

¹¹ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, Önsöz.

arasındaki olayların değerlendirilmesidir. Yazar, hatıratında isyanın sıçradığı Ege Denizi'nde Sakız Adası olaylarının bu isyanın genişlemesine etkisi ve Avrupa devletlerinin isyana karşı olan bakış açılarını tartışmıştır. Bunların dışında bu süreçte isyanı etkileyen faktörler arasında yer alan dinî algıları aktarmıştır.¹²

Spiliadis, hatıratının ikinci cildinde 1823-1826 yılları arasında meydana gelen olayları anlatmış, isyanın ekonomik ve siyasî boyutunu ortaya koyan değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu ciltte, birinci cilde nazaran Ege'deki Osmanlı-Mısır, İngiltere, Fransa, Rusya ve Rum isyancılara ait olan donanmaların faaliyetleri hakkında bilgiler vermiştir. Mısırlı İbrahim Paşa'nın isyana dahil olmasını Rum isyancıların başarılarını mağlubiyete dönüştürme çabası olarak değerlendirmiştir. Devamında isyan sürecinin Türkler lehine değiştiğini vurgulamış ve Rum İsyanı'nı sonlandırmaya yönelik önemli hamleleri izah etmiştir. Ayrıca isyancı Rum sergerdeler arasında çıkan husumetlerin isyanı yavaşlattığını değerlendirmiş, Batılı devletlerin bu sergerdelerle yürüttüğü siyasi ve diplomatik diyalogu ortaya koymuştur.¹³

Spiliadis, anılarının üçüncü cildinde 1826-1827 tarihlerini ele almış, İbrahim Paşa'nın Mora'ya nüfuz etmesi hakkında bilgi vermiştir. İngiliz ve Fransız donanmalarının Rum isyancılara açıktan destek vermesiyle Osmanlı donanmasını ve ordusunu akamete uğratması konuları aktarılmıştır.¹⁴

Spiliadis, eserin dördüncü cildinde Rum İsyanı'nın son yılları ve isyan sonunda bağımsız Yunanistan Krallığı'nın kurulduğu dönem olan 1827-1843 tarihleri arasındaki olaylar ve önemli aktörler hakkında bilgi vermiştir. Bu ciltte Yunanistan'ın ilk başkanı olan İoannis Kapodistrias Hükümeti'nin faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Kapodistrias'ın suikaste uğramasının ardından Yunan Kralı I. Otho dönemindeki (1832-1863) olaylar hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.¹⁵

¹² Nikolaos Spiliadis, *Απομνημονεύματα διά να χρησιμεύσωσιν εις την νέαν ιστορίαν της Ελλάδος* (Yunanistan'ın Yeni Tarihinde Faydalı Olması Maksudıyla Yazılmış Hatıralar), (Atina: X. Noti Kravia, 1851) C. 1, Önsöz.

¹³ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, Önsöz.

¹⁴ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, Önsöz.

¹⁵ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, Önsöz.

1. SPİLİADİS'İN HATIRATINDA RUM İSYANI ÖNCESİNE DAİR ALGI VE GÖZLEMLER

1.1. Spiliadis'in Hatıratında Filiki Eterya

Spiliadis hatıratında, Rum İsyanı'nın başlamasına sebebiyet veren faktörlere dair gözlemlerde bulunmuştur. Bu bağlamda Spiliadis, Mora'daki Rum İsyanı'nın başlamasından evvel Balkan coğrafyasında siyasî konjonktürden bahsetmiştir. Bu sebeple Rum İsyanı'nın perde arkasındaki olayları izah etmiştir. Rigas Fereos,¹⁶ Fransız İhtilali fikirlerinden etkilenerek hazırlamış olduğu devrimci anayasa bildirimlerini 1797'de basımevi sahibi olan bir Yunanlıya göndermişti. Ancak ilgili mektup, olan bitenden haberi olan ve o sırada bir gezide olan Koronios'un eline değil, yanlışlıkla *işin* içinde

¹⁶ 1757 yılında Teselya'nın Velestin kasabasında dünyaya gelen Rigas, aslen Ulah kökenli olsa da zaman içinde Helenleşmiştir. O dönemde birçok kişinin yaptığı gibi İstanbul'a giden Rigas, burada özel öğretmenlik yapmış; ticaretle ilgilenmiş ve Ipsilandis ailesinin sekreteri olarak çalışmıştır. Bu sırada eğitimine devam eden Rigas yabancı dilleri ve Batı dünyasının kültürünü öğrenmiştir. Fransız İhtilali'nden etkilenmiş olan Rigas Ekim 1797'de, bir ayaklanmayı ve Fransa'daki rejime benzer bir gelişmeyi hedefleyen eylemlerine gizlilik içinde hız vermiştir. İnsan Hakları Bildirgesi'ni ve anayasa ilkelerini hazırlamış ve bastırmıştır. Bu iki metin, bir arada *Rigas'ın Anayasası* olarak bilinmiştir. Bu anayasanın ilk cümlelerinde *Hellenlerin evlatları olan halk ki Rumeli'de, Küçük Asya'da (yani Anadolu'da), Akdeniz'in adalarında, Eflak ve Boğdan'da yaşamaktadır ve Osmanlı despotluğu altında inlemekte olan bütün herkese (Hristiyanlara ve Türklere, hiçbir din farkı gözetmeksizin ona göre herkes Tanrı yaratığı ve evladıdır)* sözleriyle Osmanlı yönetimini eleştirmiştir. Düşünürün istediği, düşlediği ortam için somut koşullar henüz oluşmamıştır. Bu bağlamda Osmanlı yönetiminin o yıllardaki koşulları bu anayasanın hedeflerine uygun olmamıştır. Gelişmekte olan dinamik kentli bir cemaatin içinde hareket eden Rigas'ın isteklerinin Batı Avrupa burjuvazisinin istekleri doğrultusunda olması, Osmanlı toplumu ile çelişmiştir. Bir yanda hukuk alanında hareket serbestliği ve mal güvencesi arayan yeni bir sınıfın yeni gereksinimleri öte yanda da eski düzenin devamında kendi çıkarlarının devamlılığını gören tutucu güçler olmuştur. Bu *Anayasa*, Viyana'dan Trieste'ye sandıklar içinde, sözde bir ticaret malı olarak ulaştırılmış ve peşlerinden de (19 Aralık 1797) Rigas gitmiştir. Bildiriler, basımevi sahibi olan bir Yunanlıya gönderilmiştir. Ancak ilgili mektup, olan bitenden haberi olan ve o sırada bir gezide olan Koronios'un eline geçmemiş bilakis Dimitrios Oikonomou'nun eline geçmiştir. O da olayı Avusturya polisine ihbar etmiştir. Avusturya yönetimi yayınlara el koymuş, Rigas'ı tutuklamış ve sorgulamıştır. Sorgulanmanın ardından Osmanlı uyruklu olan, aralarında Rigas'ın da bulunduğu se-kiz kişi 10 Mayıs 1798 tarihinde Belgrad'ta Osmanlı yönetimine teslim edilmiştir. Rigas ve arkadaşları vatana ihanetten dolayı suçlu bulunmuş ve idama mahkûm edilmişler. Rigas Fereos'un hazin sonu hakkında bkz. Herkül Milas, *Yunan Ulusunun Doğuşu* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1994), 87-116.

olmayan ortağı Dimitrios Oikonomou'nun eline geçti. O da olayı Avusturya polisine ihbar etti. Bu ihbar üzerine Avusturya yönetimi yayınlara el koydu, Rigas'ı tutukladı. Rigas'ı sorgulamasının ardından tutuklayıp Osmanlı Hükümeti'ne teslim etti. Osmanlı kuvvetlerine teslim edilen Fereos, Osmanlı tarafından vatana ihanet suçlamasıyla idam edilmiştir. Rigas'ın ölümü Filiki Eteryä Cemiyyetinin kurulmasına yol açmıştır.¹⁷ Spiliadis'in verdiği bilgiler ışığında Nikolaos Skoufos, Athanasios Tsakalof ve Emmanouil Ksanthos tarafından 1814 yılında Odessa şehrinde Rumlar üzerinde ulus olma ve devlet kurma algısı oluşturmak, Rumları Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmeye teşvik etmek misyonuyla Filiki Eteryä Cemiyyetinin temeli atılmıştır. Filiki Eteryä Cemiyyeti tüccarlar, sanatkârlar ve münevverlerden oluşmaktaydı. Tüccarlar ve münevverler Avrupa'nın ticaret ve sanat merkezlerinde Yunan kültürünü yaymaktaydı.¹⁸ Filiki Eteryä'nın misyonu bu bölgelerde ikamet eden Rumlar'ı cemiyete dâhil ederek Ortodoksları Osmanlı yönetimine karşı isyan etmeye teşvik etmektir. Yazar, Filiki Eteryä'yı Rum İsyani'nın sürekliliği için isyanın alt yapısını oluşturan cemiyet olarak değerlendirmiştir. İoannis Kapodistrias'ın Filiki Eteryä'ya dâhil olması isyanın etki alanını genişletmiştir.¹⁹

Spiliadis, Filiki Eteryä'nın kurucu üyeleri arasında yer alan Ksantos, Tsakalof ve Skoufos'un Rus Çarlığı'nın Dışişleri Bakanı olan İoannis Kapodistrias'a²⁰ cemiyet ile işbirliği yapması teklifinde bulduklarını iddia etmiştir. Bu hususta Avrupa devletlerinin Eflak ve Boğdan'da çıkacak olan isyanı desteklemeleri için diplomatik girişimlerde bulunan Kapodistrias'ın çabaları sonuç vermeye başlamıştır. Buna göre Rusya Osmanlı Devleti'ne savaş açmamış fakat Rum isyancı kuvveti lideri olan Aleksandros Mavrokordatos'a

¹⁷ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 2-3.

¹⁸ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 21.

¹⁹ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 3-5.

²⁰ 1816-1822 yılları arasında Rusya Dışişleri Bakanlığı görevini icra etmiş olan İ. Kapodistrias, Korfu kökenli soylu bir aileden gelmekteydi. Yunan İsyani'nın başarı ile sonuçlanması üzerine Yunanistan'ın ilk başkanı seçilen Kapodistrias, ülkeyi bir yandan modernleştirirken diğer yandan ise Rusya benzeri bir yönetim kurmaya çalışmıştı. Kapodistrias'ın modernleşme hamleleri, Yunan İsyani'na katılan bazı soylu ailelerin tepkisini çekmiş, 27 Eylül 1831'de o dönem Yunanistan'ın başkenti olan Anabolu kentinde Mavromihalis ailesinden iki kardeşin düzenlediği suikasta hayatını kaybetmiştir. İoannis Kapodistrias'ın hayatı için bkz. Başak, "Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanın İlk Dönemlerinde Yedi Ada," ..., 253.

Rum başkaldırısını başlatması için silah ve para yardımıyla bulunacağını taahhüt etmiştir. Spiliadis'in verdiği bilgilere göre Kapodistrias, Rum İsyanı'nı siyasî ve diplomatik olarak yönlendirmiştir. Dolayısıyla Kapodistrias'ın Rus Dışişleri Bakanlığı görevini icra ettiği sırada isyanı başlatması için Aleksandros İpsilandis'i görevlendirmiştir.²¹

1.2. Spiliadis'in Hatıratında Aleksandros İpsilandis'e Dair Algı ve Gözlemler

Aleksandros İpsilandis,²² Spiliadis tarafından Rum isyancıların elebaşısı olarak nitelendirilmiştir. Buna göre Spiliadis, İpsilandis'in Filiki Eteryas mensuplarına göndermiş olduğu yazılarda Bizans İmparatorluğu'nun başkenti olarak gördüğü İstanbul'un isminin *altın şehir* olarak zikredilmesi İpsilandis'in *Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırma* fikri olarak değerlendirilmiştir.²³ Spiliadis'e göre İpsilandis'in Hristiyanlığı aşağılayan *Türkleri Asya'nın steplerine* gönderme fikri Balkan coğrafyasında yaşayan Ortodoksları kurtarma planı olarak ifade edilmiştir. İpsilandis bu hedef doğrultusunda Ulah, Romen, Bulgar, Sırp, Rum ve Karadağlılardan oluşacak 50.000 kişilik kuvveti Eflak ve Boğdan'a saldırtacaktı. Rum isyancılar Ege adalarına saldırıp İstanbul'u denizden kuşatacaklardı. İstanbul'u kuşatacak olan isyancı güçler *Bizans İmparatorlarını selamlayıp* Türklerin egemenliğini sonlandıracaklardı. Yazar, İpsilandis'in Bizans kavramını kullanmasını Rumlar'ı isyana kanalize etmek için isyanı tarih ile ilişkilendirme çabası olarak değerlendirmiştir. Spiliadis, 50.000 kişilik isyancı kuvvetiyle Osmanlı Devleti'ne saldırma planının başarısızlıkla sonuçlanacağını Türklerin deyimle *arabayla tavşan tutması* şeklinde yorumlamıştır.²⁴

1.3. Spiliadis'in Hatıratında Eflak ve Boğdan İsyanı

²¹ Spiliadis *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 5-6.

²² Aleksandros İpsilandis, Eflak voyvodalarından Fenerli Konstantin İpsilanti'nin oğludur. Küçük yaşta Rusya'ya gitmiş, askerî okullarda okumuş, Rus Harp Akademisi'ni bitirmiş, Napolyon'a karşı Dresden Savaşı'nda, Çar'ın ordusunda savaşarak yaralanmış ve hızla yükselerek Çar I. Aleksandr'ın yaveri olmuştur. Aleksandros İpsilandis'in yaşamı hakkında bkz. Meral Bayrak, "1821 Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı" (Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, 1999), 49.

²³ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 7-9.

²⁴ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 195-196.

Spiliadis'e göre İpsilandis, Rum İsyanı'nı öncelikli olarak Mora'da başlatmayı planlamış fakat 1820'de Ali Paşa'nın Sultan II. Mahmud'a karşı isyan etmesini büyük bir fırsat olarak değerlendirmiştir.

Buna göre Osmanlı kuvvetlerinin ekseriyetinin Ali Paşa İsyanı'nı bastırmak amacıyla Epir bölgesine takviye olarak gönderilmesinden dolayı Eflak ve Boğdan'daki Osmanlı askerlerinin sayısının azalması, İpsilandis'in Rum İsyanı'nı Eflak ve Boğdan'da başlatmayı tercih etmesinde önemli rol oynamıştır. Spiliadis de isyan sürecini Ali Paşa'nın değiştirdiğini iddia etmiştir. Rum isyancılar, Sultan II. Mahmud'a isyan eden Ali Paşa'yı desteklemişlerdir. Ali Paşa, Sultan'a karşı kendi safında yer alacağını düşündüğü Rum isyancıları silahlandırmıştır. Bu bağlamda Rum isyancılar *Tiran* olarak algıladığı Sultan II. Mahmud'a karşı savaşmak için hazırlık yapmışlardır. Buna göre Osmanlı merkezi hükümetine karşı Ali Paşa'nın yanında yer alan Rum isyancılar, Sultan'ı mağlup edip Rumları esaretten kurtaracaklarına dair bir yanılgıya kapılmışlardır.²⁵

Ali Paşa'nın paralı askerleri arasında yer alan Nikolaos Stouraris öncülüğündeki Rum isyancılar, Tepedelenli Ali Paşa'nın silahlarını ele geçirip Epir'in Aspropotamo bölgesindeki Türkleri öldürmüşlerdi.

Rum isyancılar Ali Paşa'nın silahlarını Osmanlı kuvvetlerine karşı kullanmıştı. Bu nedenle Spiliadis, Rum isyancıların Osmanlı Devleti'ni Müslüman Paşa'nın silahıyla vurmaya çalışıp Sultan ile Paşa arasındaki husumeti derinleştirerek kendi lehine çevirmekte muvaffak olduğunu açıklamıştır. Çıkan ihtilaftan yararlanmak isteyen başıbozuk asi niteliğindeki Suliotlar,²⁶ Sultan'a karşı Ali Paşa'yı desteklemişlerdi. Osmanlı Devleti'nin kendisini bir tehdit unsuru olarak algıladığını idrak eden Ali Paşa, şehirdeki Rumları silahlandırarak Yanya'nın surlarını tahkim ettirmiştir. Ömer Vrionis Paşa,

²⁵ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 7-9.

²⁶ 1821 tarihinde çıkan Rum İsyanı'nda Epir bölgesinin Yanya şehrinde ikamet eden Souliyotlar, Sultan II. Mahmud'a karşı isyan bayrağını çeken topluluk arasında yer almıştır. Souliyotların Osmanlı askerlerine karşı uzun süre direnenek kararlılıklarını ispat etmeleri, Mora'daki isyancılarda Osmanlı kuvvetlerine karşı galip gelinebileceği algısını oluşturmayı başardıkları için örnek teşkil etmiştir. Souliyotların serencamı ile ilgili bkz. Kolektif, *Η Ελληνική σημασία της Μακεδονίας (Makedonya'nın Yunanca Anlamı)*, (Atina: Anesti, 1904), 824.

Ali Paşa'nın almış olduğu önlemlerden dolayı Yanya'nın düşmesinin uzun zaman alacağını öngörmüştür. Bu sebeple Sultan II. Mahmud'un Ali Paşa'nın kellesini alma isteği, Ali Paşa'nın Rum isyancıları silahlandırmasına sebep olmuştur.²⁷

Spiliadis'in verdiği bilgilere göre Sultan II. Mahmud, 1820 yılında Ahmed Hurşid Paşa'yı Mora'ya vali olarak atamıştır. Sultan, Ali Paşa'nın güçlenmesini engellemek için tecrübesine ve sadakatine itimat ettiği Hurşid Paşa'yı Ali Paşa İsyanı'nı bastırması için Epir'e göndermiştir. Ayrıca Hurşid Paşa'nın Epir'e hareket etmesinden yararlanmak isteyen Kapodistrias, Arhimandrit (Manastır'ın Başrahibi) Grigorios Dikaios'a (Papaflesas) silahları Mora'ya sevk etmesi yönünde talimat vermiştir. Arhimandrit, silahları Mora'ya sevk ettikten sonra Rusya'dan mühimmat desteği alacağını düşünmüştü. Spiliadis'e göre Moralı kocabaşılar ve din adamları Rusya'nın desteği öncesinde isyan fikrini sır gibi saklamayı başarmışlardı. Rusya, İoannis Vladimirov aracılığıyla Rum isyancı elebaşlarına göndermiş olduğu yazıda Rum İsyanı'nın başlangıcında isyancılara para, erzak ve mühimmat yardımında bulunmuş ve 60.000 askeri Mora'ya sevk ederek Osmanlı Devleti'ne savaş açacağına dair söz vermişti. Spiliadis, Rusya'nın vadettiği yardım gelmeyince Mora'daki Rum isyancıların hayal kırıklığına uğradığını, isyancılar arasında isyanın başarısızlıkla neticeleneceği algısının oluşmasına neden olduğunu ifade etmiştir.²⁸

Spiliadis'in anılarında verdiği bilgiye göre Eflak ve Boğdan'da isyan devam ederken Rum isyancı elebaşısı Dikaios, Spiliadis'i Filiki Eteryaya Cemiyeti'ne hizmet etmesi için Trieste'ye göndermişti. Fakat Spiliadis Kasım 1820'de Mora'ya gidip, ticaret ile meşgul olup isyana katkı sağlamak için İstanbul'da kalmayı tercih etmiştir. Spiliadis Mora'ya hareket etmezden evvel Arhimandrit'in mühürlü bağış defterini kontrol etmişti. Bağış defterindeki usulsüzlükleri ve yolsuzlukları gözlemleyen yazar, İstanbul'daki Rus elçiliğinin postanesinden Moskova'daki Eteryaya üyesi Manthon Rizaris'e cemiyette yapılan usulsüzlükleri detaylıca izah eden bir yazı göndererek durumu aktarmıştı. Spiliadis, gözlemini teyit etmek amacıyla Kudüs Patriği'ne de mektup yazmış ve bağışlar

²⁷ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 157.

²⁸ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 11-12.

konusunda eksiklik olduğunu izah etmiştir. Kudüs Patriği'nin bağış olayını doğrulamasıyla Arhimandrit, Dimitrios Perakas ve Athanasios Kanarakis'in yapmış olduğu kanunsuzluklar onaylanmıştı. Bu nedenle vatana ihanet suçunu teşkil eden bu davranışları dolayısıyla Arhimandrit, Dimitrios Perakas ve Athanasios Kanarakis'in cezalandırılması için bir yazı kaleme almış ve bunu Hristoforos Perrevas aracılığıyla Rus vatandaşı olan Dimitrios Paleologou'ya göndermiştir. Filiki Eteryaya üyesi olan Arhimandrit, Dimitrios Perakas ve Athanasios Kanarakis'in yolsuzluklarını ortaya çıkardığı için Spiliadis'e suikast düzenlemeyi planlamıştır. Suikasta uğrayacağını öğrenen Spiliadis, risk alarak Mora'daki Papaflesas'a sığınmıştır.²⁹

Rum isyancı elebaşlarından Papaflesas 1 Ocak 1821 tarihinde Anabolu'ya hareket ettikten sonra Rum isyancılar elebaşlarından Grigorios Dikaios, Papaflesas ile görüşme gerçekleştirmiştir. Ardından Argos'a geçen Spiliadis, Argos'ta günlerce bekletilmesinden sonra Tripoliçe'ye gönderilmiştir. Tripoliçe'de yolsuzluk davasına karışan Eteryaya üyesi Panayotis Arvalin ile karşılaşacağı için Tripoliçe'ye gitmekten vazgeçmiştir. Nikolaos Spiliadis Mora'ya gitmezden önce isyana katkı sağlamak amacıyla Filiki Eteryaya hazinesine 2.000 kuruş bağışta bulunmuştu.³⁰

Hatıratına göre Eflak ve Boğdan'daki Rum İsyanı'nın başlamasından önce Bükreşli Ulah olan Theodoros Vladimirescu, Dostluk Cemiyetinin yönlendirmesiyle 18 Ocak 1821 tarihinde Ulah köylerini, bölgede Osmanlı Devleti'ni temsil eden Fenerli Rum Voyvodoları'na karşı isyana teşvik etmişti. Aleksandros İpsilandis'in Vladimirescu'ya destek vermesiyle Rum İsyanı, ilk defa 22 Şubat 1821 tarihinde Aleksandros İpsilantis önderliğinde Boğdan'ın Yaş şehrinde başlamıştı.³¹

²⁹ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 24-25.

³⁰ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 26-27.

³¹ 21 Şubat 1821'de Aleksandros İpsilandis Eflak ve Boğdan'a girmeden evvel Karavias'ın isyancı kuvvetleriyle birlikte Kalas şehrindeki Osmanlı muhafızlarını, masum Türkleri, tüccarları ve denizcileri katletmişlerdir. Türklere ait işyerlerini ise yağmalamıştır. Karavias, İpsilandis'in şehre girdiği vakit Yaş şehrinde Rum isyancılar teslim olan Türk muhafızları ve tüccarları katletmiştir. Eflak ve Boğdan İsyanı'nın süreci hakkında bkz. Athnasios Vakalopoulos, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού (Çağdaş Helenizm Tarihi)*, (Selanik: Ant. Stamouli, 1980), C. 4, 184-185.

Buna göre İpsilandis komutasındaki Rum isyancılar, Yaş şehrinde 60 Türk askerini öldürmüş ve Topuzcu isimli Türk komutanın evini de yakmıştı. Yaşanan bu olayın ardından Rum isyancılar Ulahlar ile müşterek hareket ederek Osmanlı Hükümeti'ne karşı isyan bayrağını çekmişti. Galati şehri limanındaki 12 Türk gemisini ateşe vermişlerdi. Yaşanan bu vahim olayın ardından Rum isyancılar Ulahlar ile ortak şekilde Osmanlı Hükümeti'ne karşı isyan etmişti. Spiliadis, İpsilandis'in Osmanlı *Tiranlığı'ndan* kurtulmaları için Eflak ve Boğdan Ortodokslarını Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmeleri için ikna etmeye çalıştığı şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur.³² Eflak ve Boğdan'daki Ortodoksların isyana yeterince destek vermemeleri sonucunda isyan Osmanlı kuvvetleri tarafından kısa sürede bastırılmıştır. Spiliadis, Eflak ve Boğdan'daki Rumların Osmanlı'ya karşı başlatmış oldukları isyanın başarısızlığının sebebini Theodoros Vladimirescu'un ihanetine bağlamıştır.³³

Eflak ve Boğdan'da isyan devam ederken Spiliadis 29 Ocak 1821'de Avlonya'dan Trieste'ye ulaşmak için gemiye binmiştir. Rahipler geminin içinde ayın yaptığı esnada Filiki Eteryaya üyesi Spiliadis'in ağızına silahı dayayıp bir el ateş açmıştır. Ancak kurşun beynine ulaşmayıp çenesinden çıktığı için yaralanmıştır. Suikast sonrası gemi Spiliadis'in ameliyat edilmesi için Avlonya'da üç gün bekletilmiştir. Spiliadis taburcu olup Trieste'ye vardığında Memleketeyn'de Aleksandros İpsilandis öncülüğünde başlayan isyanın başarısız olduğu haberini almıştır. Bunun üzerine Ceneviz üzerinden Livorno'ya hareket ederek isyan sürecinin nasıl işleyeceğine dair Tsakalof ile görüşme yapmıştır.³⁴

2. SPİLİADİS'İN HATIRATINDA RUM İSYANI SÜRECİNE DAİR GÖZLEMLER VE DEĞERLENDİRMELER

2.1. Spiliadis'in Mora'daki Rum İsyanı'nın Başlamasına Dair Algı ve Gözlemleri

Mora'daki isyanın arifesinde, 21 Mart 1821³⁵ tarihinde Rum isyancılar Kalavrita Kalesi'ni ele geçirdikten sonra isyancılara sesle-

³² Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 36-37.

³³ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 34-35.

³⁴ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 28-29.

³⁵ Nikolaos Spiliadis'in Hatıratında geçen tarihler Jülyen takvimine göre verilmiştir.

nen elebaşı Theodoros Kolokotronis; *Türkler kutsal topraklarımıza silah, para ve atlar getirdiler. Bizler de Tanrının yardımıyla Türklerin ganimetlerini ele geçirip çıkacak olan savaşlarda halkımızın özgürlüğü için kullanacağız* demıştır. Kolokotronis, Türkler ile girişilen çatışmalar sayesinde Türkleri Mora'dan söküp atacaklarına dair çıkarımda bulunmuştur. Spiliadis, Kolokotronis'in Türkleri Mora'dan çıkarma arzusunun Türklerle karşı olan nefretinden ve Türklerin ganimetlerini ele geçirme hevesinden kaynaklandığını ifade etmiştir.³⁶

Spiliadis'in hatıratına göre isyanın başlangıcından evvel Livorno'da ikamet ettiği sırada Petrobey Mavromihalis,³⁷ 25 Mart 1821 tarihinde Rum isyancı güçlerinin başkomutanı sıfatıyla Aya Lavra Manastırı'nda Balya Badra Metropolitisi Germanos'un Rum isyancıları Osmanlı Devletine karşı isyan etmeye teşvik etmesiyle Osmanlı Devleti'ne karşı Rum başkaldırısını başlatmıştır. Yazara göre 18. yüzyılda Osmanlı boyunduruğunda yaşayan Morali Hristiyanların gün geçtikçe haklarının ellerinden alınmasıyla yaşam koşullarının ağırlaştığını ifade etmiştir. Mora'daki Hristiyanların bir yüzyıl daha Osmanlı hâkimiyeti altında yaşayamayacaklarını belirten yazar, Rum İsyanı'nın başlatılması kararının alındığını ifade etmiştir. Spiliadis, Osmanlı yönetiminin Rumlara karşı baskı seviyesini arttırmış olmasından dolayı Rumlara soluk alacak ortam bırak-

³⁶ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 411.

³⁷ Ailesi Osmanlı yönetimine karşı 1770 yılında isyan eden Petrobey, gençliğinde Mora dağlarında topladığı başıbozuk çetelerle Osmanlı İmparatorluğu'na karşı isyan etmeye teşebbüs etmiştir. Daha sonra yakalanacağını anlayınca o dönem Fransız hâkimiyetinde bulunan Yedi Ada'ya geçerek burada Fransızlardan askerî eğitim almış, bu sırada Milliyetçilik fikri ile tanışmıştır. Nitekim 1818'de Filiki Eterya üyesi olmuştur. Petrobey, 1822 senesinde emrindeki isyancı çetelerin yönetimini oğluna bırakarak siyasete atılmıştır. Aynı dönemde Batı kamuoyunun desteğini sağlamak için dönemin Avrupalı liderlerine mektuplar yazmıştır. Rum İsyanı'nın başarıya ulaşmasından sonra Meclise girmiştir. Yunanistan'ın ilk başkanı olan Kapodistrias'ın ünlü Yunan ailelerin siyasi etkinliğini kırmak için halk önünde bu ailelerin reislerini tutuklatması Petrobey ile Kapodistrias arasında sonu suikastla bitecek bir düşmanlığın başlamasına neden olmuştur. Kapodistrias'ın en sonunda Petrobey Mavromihalis'i bir görüş ayrılığı nedeniyle tutuklatması bölgede geniş bir tepki doğurmuş, Mavromihalis ailesinden 2 kardeş Yunanistan Krallığı'nın ilk başbakanı olan Kapodistrias'ı aile onurlarını aşağıladığı gerekçesiyle öldürmüştür. Bu suikastta Petrobey'in rolü net olmasa da daha sonra Kral Otho döneminde tekrar siyasete girmesine izin verilmiştir. Petrobey hakkında detaylıca bilgi için bkz. Ünal, *Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Dönemlerinde Yedi Ada,* ..., 257.

madığını iddia etmiştir. Spiliadis, Rum elebaşlarının, Rum ulusunun yüzyıllar boyunca *Osmanlı Tiranlığı altında meyve veren bir ağaç gibi hayatlarını idame ettirmek için çaba sarf ettiklerini* ifade etmiştir³⁸

Mora'nın Valtetsi bölgesinde, 12-13 Mayıs 1821 tarihlerinde Rum isyancılar ile Osmanlı kuvvetleri arasında küçük çaplı çatışmalar yaşanmıştır. Bu bağlamda Buşatlı Mustafa Paşa'nın komutasındaki Osmanlı askerleri ile Theodoros Kolokotronis komutasındaki Rum isyancılar arasında cereyan eden muharebe sonucunda Rum isyancılar, Türk birliklerine ait 8 sancağı ele geçirmiş; ateşli silahları tahrip edip Türkler için mühim olan beş kutu barut ve ateşli silahları imha etmiştir. Bu sebeple Türklerin ikmal sıkıntısı çekmesine neden olmuştur. Bu olay Mustafa Bey'e bağlı Türk kuvvetleriyle birlikte Rum isyancılara karşı savaşan Kâhya Bey'in birliklerinde yer alan Arnavut askerler ile Türk kökenli askerler arasında anlaşmazlığa yol açtığı için Türklerin Tripoliçe'ye çekilmelerine sebep olmuştur.

Spiliadis, Valtetsi'nin Rum isyancılar tarafından ele geçirilmesini, Tripoliçe'nin zapt edilmesinin yolunu açması olarak değerlendirmiştir.³⁹

2.2. Spiliadis'in Tripoliçe Katliamına Dair Algı ve Değerlendirmeleri

Mora Yarımadası'nda isyanın yayılması, kalelerin kuşatılması ve katliam haberlerinin alınması üzerine Osmanlı idarecileri birtakım askerî tedbirler almaya çalışmıştır. Bu bağlamda Rum çetelerinin Kalavrita'daki Müslümanlara saldırdıkları haberinin Tripoliçe'ye ulaşmasıyla şehrin idarecileri, Osmanlı Hükümeti'nden acil yardım talep etmiştir. Kalavrita saldırısından kısa bir süre sonra Argos şehrinde yaşanan çatışmalar, Yanya'da Ali Paşa'yı kuşatmış durumdaki Osmanlı ordusuna haber verilince 3.500 askerden oluşan bir birlik Anabolu'ya sevk edilmiştir. Bu ordu güzergâh boyunca bazı isyancıları etkisiz hale getirmeyi başarmıştır. Anabolu'ya ulaşan Osmanlı askerleri, şehirdeki kuşatmayı kaldırmıştır. Anabolu'ya ulaşan Osmanlı askerleri, Rum başibozukların Tripoliçe güzergâhında pusulanmaları sebebiyle şehre yardım ulaştıramamıştır. Tripoliçe, Mora'nın yönetim merkezi olduğundan vaktiyle Salla-

³⁸ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 73-74.

³⁹ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 147.

baş Ahmed Paşa tarafından etrafı surlarla çevrilmişti. Şehrin güvenli olacağını düşünen birçok Müslüman buraya sığınmıştır.⁴⁰

Tripoliçe'de meydana gelen olayların tanığı olan Kanellos Deligiannis *Μή κάνετε κανένα κίνημα διότι απολλύεται οι εν Τριπολιτιά αδελφοί μας* (*Sakın isyana kalkışmayın zira Tripoliçe'de kardeşlerimizi kaybediyoruz*) sözleriyle isyanın başlamasından evvel Rum çetelerini Tripoliçe'yi kuşatmamaları hususunda uyarmıştır. Rum İsyanı'nda birçok Türk'ü öldürdüğü için Rumca *Türk Kıran* manasında kullanılan *Turkofagos* lakaplı Nikitaras Stamatopoulos'un adamları Hurşid Paşa tarafından esir edilmiştir. Petrobey Mavromihalis, Hurşid Paşa'dan adamlarını iade etmesini isteyince Paşa tekrar barışın temin edilmesi şartıyla yalnız Pikoulakis'i Osmanlı askeri gözetiminde Mora'nın güneyinde bulunan Mani'ye göndermiştir. Ancak Rumlar, Pikoulakis'e eşlik eden 3 Türk askerini öldürmüştür. Spiliadis'e göre Rum isyancıların Türk askerlerini öldürmeleri Türkler üzerinde Rum isyancılara güvenilmeyeceği algısı oluşturmuştur. Rumlar, Mora'nın en mühim şehirleri arasında yer alan Tripoliçe'nin ele geçirilmesini kutsal bir görev olarak görmekteydi. Tripoliçe'deki Türkler Rumlar'dan intikam almak için şehirdeki kocabaşları ve din adamlarını linç etme teşebbüsünde bulunmuştur. Spiliadis, Hurşid Paşa'nın Tripoliçe'de esir olarak tutulan Hristiyanları emanet olarak nitelendirmesi ve Rum isyancılara karşı koz olarak kullanmak istemesi sebebiyle kocabaşların ve din adamlarının öldürülmelerine izin vermediği çıkarımında bulunmuştur.⁴¹

Hurşid Paşa, şehrin içinde bulunduğu durumu idrak etmesinden dolayı Rumlar ile mutabakata varması için Tripoliçe Kadısı'ndan izin istemiştir. Tripoliçe Kadısı'nın izin vermesiyle Theodoros Kolokotronis, Diliyannis, Panagiotis Krevatas, Paleon Patron Gemanos, Şeyh Necip Efendi ve Kadı ortak noktada buluşarak, şehrin teslimi için gerekli koşulları değerlendirmiştir. Bu noktada Tripoliçeli Türkler, Rum isyancıların Avrupalı büyük devletlerden 40 gemi temin ederek gemiler aracılığıyla Müslümanları Mora'dan İzmir'e taşıyacaklarına dair teminat⁴² vermelerini, Müslümanların ve

⁴⁰ Ali Fuat Örenç, *Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan* (İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı, 2022), 36.

⁴¹ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 69, 73, 99.

⁴² Mora genelinde yaşayan Türkler, Rum isyancıardan canlarına, mallarına ve namuslarına zeval gelmeyeceğine dair yemin aldıktan sonra teslim olmuşlardır. Esir

eşyalarının Milos Adasına taşınması için 1.800 binek hayvanın kendilerine teslim edilmesini, göç esnasında Milos-Tripoliçe güzergâhının serbest bırakılmasını, anlaşmaya mutabık kalınması açısından gemilere ulaşıncaya kadar halkın ve hayvanların iase sorununun giderilmesi için kendilerine yiyecek temin edilmesine dair talep-lerini iletmişlerdir. Buna mukabil olarak Rum isyancılar ise Türk-lerin, Balya Badra'da sebep oldukları yıkım için 10 milyon, Vostitça için 4 milyon, Korinth için 6 milyon, Argos için 8 milyon, Tripoliçe için 16 milyon ve 8 milyon kuruş savaş tazminatıyla birlikte toplamda 52 milyon kuruş tazminat talebinde bulunmuşlardır. Ayrıca şehrin içerisinde bulunan silahlar ve eşyaların Rumlara teslim edilmesi karşılığında Müslümanların can güvenliğini sağla-mak için Rum askerler gemilere varana dek Müslümanlara refakat garantisinin verilmesini istemiştir.⁴³

Rum isyancı elebaşlarının bir kısmı Arvanit (Hristiyan Arnavut) olmaları nedeniyle Osmanlı Devleti'ndeki Arnavut paşalar ve subaylar ile Türklere karşı işbirliği yapabilecekleri kanaatine sahiptirler. Osmanlı ordusunda görev yapan Arnavut komutanlar, Türk-lerin Rum isyancılar ile anlaşamadığını gözlemleyerek şehrin düşeceğine dair çıkarsamada bulunmuşlardı. Bundan dolayı Theodoros Kolokotronis ile önce müzakere sürecine girip Rum başrahiplerin ve kocabaşların şehri serbestçe terk etmelerine izin vereceklerine dair Rum isyancılara söz vermiştir. Rum isyancılar kaledeki Müslüman Arnavutlarla anlaşarak kaleyi daha kolay ele geçirecek-lerini düşündükleri için Arnavutlara karşı ılımlı siyaset izlemiş-lerdi. Arnavut birliklerinin Komutanı olan Elmas Bey, Türklerin Rumlara ile anlaşamayacağını idrak edince Kolokotronis ve Diliyan-nis'e bağlı

alınan Türkler köle olarak isyancılar arasında taksim edilmiştir. Köleler arasında güzel kızlar dışındakiler gece vakti gökyüzünde ay ışığının belirgin olmaya başlamasıyla katledilmiştir. Rahip Ambrosios Frantzis'e göre sabah vakti, Türk ağası isyancılarla karşılaştığında esirlerin durumu hakkında bilgi talep edince isyancı elebaşları da ironi tarzında *έφαγε το φεγγάρι (Ay Yedi)* diyerek ağaya alaycı bir şekilde cevap vermişlerdir. İsyancılar *Ay Yedi* ifadesiyle kendilerine mukavemet göstermeksizin teslim olan Müslümanları gece vakti ay ışığında öldürdüklerini ima etmektedirler. Bu ifade isyan boyunca Rum başıbozuklar tarafından yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Türk esirlerin hikâyesi için bkz. Amvrosios Frantzis Filikou , *Επιτομή της Ιστορίας της αναγεννηθείσης Ελλάδος αρχομένη από του έτους 1715, και λήγουσα το 1837 (Yunanistan'ın Doğuşundan 1715'ten 1837'e Kadar Olan Tarihinin Özeti)*, (Atina: Vittoria tou Konstantinou Kastorhi kai Sintrofias, 1839), 335.

⁴³ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 251-252.

isyancıların şehri yağmaladıktan sonra ganimetlerin 3/1'inin kendileriyle paylaşılması karşılığında anlaşmaya varmış-tır. Rum isyancı elebaşları ile anlaşma hususu Arnavut ile Türk subaylar arasında tefrikaya yol açmıştır. Buna göre Arnavutlar şehrin teslimini savunurken Türkler ise şehrin ve taşranın ikmal sorununu çözmek amacıyla Osmanlı Hükümeti'nden 1.000 lira talep etmiştir. Manolis Dounias, kardeşi Vasilis Dounias ve beraberindeki Rum isyancılar 23 Eylül (Gregoryen takvimine göre 5 Ekim 1821) 1821 tarihinde önceden tanıdığı tabyadaki Türk askerleriyle konuşmak amacıyla tabyanın üzerine ipe tırmanmışlardır. Dounias ve beraberindekiler tabyadaki Türk askerlerini öldürerek, kalenin içine atlayıp, Anabolu yönündeki kapıyı arkadan açıp şehirden içeri girmişlerdir. Bu olaya tanıklık eden Kâhya Bey şaşkınlık içerisinde şehrin alınışını izlemiş ve olayı Hürşid Paşa'ya bildirmiştir. Spiliadis, Tripoliçe'nin Rum isyancılar tarafından ele geçirildiği 23 Eylül 1821 tarihinde şehre ulaşmıştır. Böylece Rum isyancıların vatan olarak gördükleri Tripoliçe'yi ele geçirdiğine tanıklık etmiştir. Ona göre Tripoliçe'deki Arnavut komutanların Rum isyancılar ile işbirliği yapması, Osmanlı kuvvetlerindeki Türk ve Arnavut askerler arasında çıkan husumetlerin boyutunun göstergesi olarak değerlendirilmiştir.⁴⁴

Spiliadis'in hatıratına göre Türklerin Mora'nın bir kazası olan Galaksidi'deki Rum isyancıları öldürdükleri haberi Tripoliçe'ye ulaştığı vakit 23 Eylül 1821'de Rum isyancılar, Tripoliçe'de Türkleri kadın, erkek, çocuk, yaşlı ayrımı yapmaksızın katletmeye başlamış⁴⁵ ve evlerini yağmalamıştır. Türklerin evlerine giren isyancılar Türklerin mukavemeti ile karşılaşmıştır. Bu sebeple katledilmekten korkan Türkler, düzensiz isyancılara teslim olup esir düşmeyi kabul etmiştir. Katliamın yaşandığı esnada Baltacı namında bir Türk, Müslümanların katledildiğini görünce önüne çıkan Hristiyanları öldürerek sonunda kendisini de cephanelikle birlikte havaya uçurmuştur. Buna mukabil dindaşları olan Müslüman kadınların ve çocukların katledildiklerini izleyen Arnavutlar, silahlarını çekmek üzere iken liderleri tarafından yapılan antlaşma gereği elim

⁴⁴ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 28-29, 247, 249, 251-253.

⁴⁵ Enian Dimitrios'a göre Rum isyancılar (işgalciler) Tripoliçe'de geçmişin intikamını arayış içerisinde olmuşlardır. Konu hakkında detaylıca bilgi için bkz. Dimitrios Enian, *Απομνημονεύματα (Hatıralarım)*, (Atina: Pelekanos, 2011), s. 57.

olayı seyretmek durumunda kalmışlardır. Diliyannis, kardeşi Arnavutlar tarafından katledilen Theodoros'un intikamını almak için Tripoliçe'den anlaşma gereği Vostitsa sahiline götürülen 2.000 Arnavut paralı askeri öldürmeyi planlamıştır. Fakat Theodoros Kolokotronis bu hususta Diliyannis ile tartışmasına rağmen Arnavutları muhafaza etmiştir. T. Gikas ve P. Markezis komutasında 500 Rum isyancı eşliğinde Arnavut paralı askerler Vostitsa sahiline güvenli bir şekilde ulaşmışlardır. Rum isyancı elebaşları Tripoliçe'de 30 Eylül 1821 tarihinde Elmas Bey, Velikoyannis, Vehos Demi, Terpani, Çameryalı Salih Efendi ve Zaçi Grivas'ın güvenli bir şekilde şehirden ayrılmalarını garanti eden teminat belgesini imzalamıştır. Arnavut komutanlar, Arnavut esirleri muhafaza edip 16 sandık⁴⁶ değerli eşyayı da beraberinde gönderdiği için Kolokotronis'e hürmetlerini sunmuştur. Şehirden ayrılan 2.000 Arnavut yanlarında az miktarda para, gümüş ve silah da bulundurdukları için Rum askerler tarafından Kalavrita'ya kadar takip edilmiştir. Spiliadis verdiği bilgiler ışığında Tripoliçe'deki Arnavut komutanların ve askerlerin katliama tanıklık edip seyirci kalmasını kendi çıkarlarının şehrin çikarından daha fazla önem arz etmesi olarak nitelendirmektedir.⁴⁷

Arnavutların Tripoliçe'den ayrılmalarının ardından P. Krevatas, Plapoutas, Diliyannis ve P. Mavromihalis öncülüğündeki isyancı elebaşları ile Tripoliçe Hükümet Sarayı'na giren Rum isyancılar, sarayı yağmalayıp değerli eşyaları ganimet olarak almıştır.⁴⁸

⁴⁶ Rum isyancı elebaşları ile Türk paşalar arasında birtakım müzakereler yapılmıştır. Yapılan müzakereler neticesinde Rum isyancı elebaşları Türk beyleri ile canlarının emniyeti ve mallarının güvence altına alınması şartıyla bir antlaşma imzalanmıştır. Ganimetten yararlanmak için köylerini terk eden binlerce Hristiyan Tripoliçe'de toplanmıştır. Theodoros Kolokotronis, Türk beyleri dışında Arnavut askerlerin lideri olan Elmas Bey ile ayrıca bir antlaşma imzalamıştır. Yapılan antlaşmaya göre Kolokotronis şehirde bulunan ganimetlerden dört milyon kuruş değerinde olan 13 sandık altını Elmas Bey'e teslim ettikten sonra sandıklar 800 Arnavut asker tarafından Rumeli'ye (Coğrafi tanımlama olan Rumeli Atina, Eğriboz ve Attiki bölgelerini kapsamaktadır) taşınacaktı. Tripoliçe'de çaresiz kalan Türk kadınları değerli eşyalarını ilk kadın Rum isyancıların elebaşısı olan Mpoumpoulina'ya teslim etmek zorunda kalmışlardır. Tripoliçe'deki Arnavut komutanların Rum isyancı kuvvetleri arasındaki münasebetleri hususunda bkz. Kiriakos Simopoulos, *Πως είδαν οι ξένοι την Ελλάδα του '21, (Yabancılar '21 Yunanistan'ını Nasıl Gördü)*, (Atina: İdiotiki Ekdosi, 1979), C.1, 260-261.

⁴⁷ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 254-255.

⁴⁸ Rum isyancılar elde ettikleri ganimetler sonunda kendi aralarında bir hazine oluşturmuştur. İsyancı liderler arasında en tecrübeli olan Theodoros Kolokotronis

Bu hususta isyancıların dikkatsizliği yüzünden saray kundaklanırken değerli eşyalar da kül olmuştur. Sarayın ateşe verilmesinin ardından ilk etapta 300 Türk ve 50 hane Yahudi ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca Mora'nın muhtelif bölgelerinden Tripoliçe'ye sığınan Türkler'in ekseriyeti katledilmiştir.⁴⁹

Esir olan Türkler erkek, kadın, çocuk,⁵⁰ yaşlı ve engelli ayrımı yapılmaksızın hunharca öldürülmüştür.⁵¹ Tripoliçe sokakları Türklerin cesetleriyle dolup taşmıştır.⁵² Türkleri katleden Rum isyancılar din ayrımı gözetmeden Rumlara kötü muamelede buldukları gerekçesiyle Yahudilerin de (50 hane) vahşice yaşamlarına son vermiştir. Spiliadis, Tripoliçe'de Müslümanların dışında Yahudilerin de katledilmesini Rum isyancıların Ortodoks olmayanlar dışındakilerin varlığına tahammül edememesi şeklinde değerlendirmiştir.⁵³

2.3. Spiliadis'in Sakız İsyanı'na Dair Algı ve Gözlemleri

Rum İsyanı'nın boyutu Mora'yı aşır başta Sakız Adası olmak üzere diğer adalara da yayılmıştır. Rusya'nın, Sakız Adası'ndaki Rum isyancıların Osmanlı boyunduruğundan kurtulması için tüm

yeni oluşan hazineden kendi payına kırk milyon kuruş ayırması sebebiyle silah arkadaşları tarafından *ganimetçi* lakabıyla anılmıştır. Rum isyancı elebaşlarından olan Petrobey Mavromihalis hazine bütçesinden iki milyon lirayı kendi zimmetine geçirip iki deve ve 20 katır yüklü altını Mani'ye göndermiştir. Rum isyancı elebaşısı Theodoros Kolokotronis'in ganimetleri elde etmesi konusuna bkz. Athanasios, Vakalopoulos, *İstoria tou Néou Ellinismou* (Yeni Yunanistan Tarihi) V. Cilt, Ant. (Selanik: Stamoulis, 1980), 669.

⁴⁹ Fotakos, Rum isyancıların Τόσην ήτο η μέθη των δια να σκοτώνουν Τούρκους (Türkleri öldürecek kadar sarhoş olduklarını yani gözlerini kararttıklarını) ifade etmiştir. Türklerin hazin sonu hakkında bkz. Fotios Hrisanthopoulos Fotakos, *Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επαναστάσεως* (Yunan İsyanı'na Dair Hatıralar), (Selanik: Pelekanos, 2011), C. 1, 170.

⁵⁰ Theodoros Kolokotronis komutasındaki Rum isyancı güçleri üç gün boyunca Tripoliçe'yi yağmalamışlardır. Üç gün boyunca Rumlar silahsız Türkleri, Musevileri, kadınları, çocukları ve bebekleri katletmiş ve işkenceye maruz bırakmıştır. Tripoliçe'deki Müslümanların ortadan kaldırılması olayı için bkz. Tasos Vournas, *İstoria της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας* (Yakın Dönem ve Çağdaş Yunanistan'ın Tarihi), (Atina: Pataki, 1997), C. 1, 104.

⁵¹ Theodoros Kolokotronis ve Papatsonis'in verilerine göre şehirdeki 30.000-32.000 kişi katledilmiştir. Tripoliçe'de yaşanan vahşetin boyutu için bkz. Spiridon Trikopis, *İstoria της Ελληνικής Επαναστάσεως* (Yunan İsyanı Tarihi), (Atina: Grammata, 2020), C. 2, 92-94.

⁵² Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 256.

⁵³ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 246.

sorumluluğu üstleneceklerini beyan etmesi üzerine Rum isyancılar, Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmiştir. Sakızlı Rumlar maddi güce sahip olmadıklarından dolayı Rusya'dan ve civar adalardaki Rumlardan destek alıp isyana katkı sağlamayı istemiştir. Bu bağlamda Rusya, Rumların adada zor durumda kaldığını anladığından Rumlara yardım ederek emellerini gerçekleştirmeyi hedeflemişlerdi. Mpournias liderliğinde 150 Sakızlı Rum isyancı ve Likourgos öncülüğünde 500 Sisamlı Rum, koordineli olarak 30 Mart 1822 tarihinden itibaren Sakız Adası'nın güneyinde yer alan Aya Eleni bölgesinde bulunan Türkleri kısıp alıp kalede mahsur bırakmıştı. Spiliadis, Rum isyancıların Türklerin kalenin içinde uzun süre kalmayıp teslim olacağı yanlıısına düştüklerini belirtmiştir.⁵⁴ Sultan II. Mahmud, Sakız Adası'nda ayaklanma çıktığı haberini alır almaz Kaptan-ı Derya Nasuhzade Ali Paşa'nın başında bulunduğu donanmayı Sakız Ayaklanması'nı bastırmak için görevlendirmiştir. Girit kökenli olan Kaptan-ı Derya 7 hat gemisi, 20 korvet ve 20 firkateyn ile toplam 13.000 Türk askeri ile 12 Nisan 1822'de Sakız Adası'na çıkarma yapmıştır. Bu nedenle kalede mahsur kalan Türkler Nasuhzade Ali Paşa'nın yardıma gelmesiyle taarruza geçmiştir, bu arada Rum isyancılar şehir merkezine 4 saatlik mesafede bulunan Aya Yorgi'deki Müslümanlara saldırmışlardır.⁵⁵ Nitekim şehir merkezini ele geçiren Türk birlikleri, ahşap evlere sığınmaya çalışan Rum isyancıları yakalamaya çalışırken muhtelif yerlerde yangın çıkmasına sebep olmuştur. Köylere sığınan isyancıları yakalamak için Hristiyan köylerine baskın verip köyleri yakılmış birçok isyancı öldürülmüş ve 5.000 isyancı esir olarak alınmıştır. Yaşanan bu olayların ardından birçok isyancı, Rum köylerine sığınmak zorunda kalmıştır. Bunun üzerine Kaptan-ı Derya İzmir'deki Fransız, İngiliz ve Rus konsoloslarını huzuruna davet edip teslim olmaları şartıyla isyancıları affedeceğini bildirmiştir. Ayrıca Sultan'a biat edip din ve milleti üzerine yemin eden Hristiyanların bağışlanacağını ve Osmanlı Devleti'nin muhafazası altında olacaklarını beyan etmiştir. Spiliadis'e göre Sakız olaylarının Avrupa kamuoyunda Hristiyan katliamı olarak empoze edilmesi sebebiyle Avrupa devletleri Sakız

⁵⁴ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 338- 339.

⁵⁵ Sisam'daki İslam nüfusu toplu olarak katledilmiştir. Sisam'daki Müslümanların toplu infazı hususu için bkz. Palaion Patron Germanos, *Υπομνήματα περί της Επανάστασεως της Ελλάδος από του 1820 μέχρι του 1823 (1820'den 1823'e kadar Yunan devrimi üzerine notlar)*, (Atina: Petros Mazaris, 1837), 56.

Adası'nda yaşanan olaylardan Osmanlı Devleti'ni sorumlu tutmuştur.⁵⁶

Sakızlı Rum isyancıların elebaşısı olan Antonios Mpournias, Kaptan-ı Derya ve 700 seçilmiş Hristiyanı gönderip isyancıların affedilmesini talep etmiştir. Kaptan-ı Derya Paşa, seçilmişlerden kendisinden af dilemeleri için ayaklarına kapanmalarını emretmiştir. Çatışmaların devam etmesi sırasında bir hastane ve 72 kilise hasar görmüştür. Rum isyancıların bir kısmı Nasuhzade Ali Paşa'dan af dilemeyi reddederek Bizans döneminde İmparator Konstantinos Monomahos'un inşa etmiş olduğu Aya Mina Manastırı'na sığınmışlardır. Bu sebeple Türk kuvvetleri, Rumları isyana yönlendirdiği gerekçesiyle adanın başrahibini infaz etmiştir. Bu bağlamda Spiliadis, adadaki Türk kuvvetlerinin isyana katıldıkları gerekçesiyle 23.000 Hristiyanın ölümüne sebep olduğunu iddia etmiştir. Yazar, aralarında kadın ve çocuklardan oluşan 47.000 Hristiyanı da esir alarak Kuzey Afrika ve Anadolu sahillerine sürgün ettiğini iddia etmiştir. Sultan II. Mahmud, Sakız Adası'nda bulunan Mastihohoria Bölgesi'ndeki köylerde sakız üretimi yapılması sebebiyle bu köylerin halkını affetmiştir. Birçok Hristiyan cezalandırılacakları sebebiyle bu köye sığınmıştır. Sakız olayları Avrupa kamuoyu tarafından yakından takip edildiği için Avrupa devletlerinin dikkatini Rum İsyanı'na çevirmesine sebep olmuştur.⁵⁷

2.4. Spiliadis'in Avrupalılara Dair Algı ve Değerlendirmeleri

Spiliadis'e göre İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Rum İsyanı'na isyanın başladığı ilk yıllarda dâhil olmayıp sonraki yıllarda dâhil olmaları, Rum isyancıların Avrupalılara karşı öfke ve nefret ile yaklaşmasına neden olmuştur. Bu minvalde Aleksandros Mavrokordatos, Rum isyancılar ile Avrupalı diplomatlar arasında irtibatı sağlayan Rum isyancı İoannis Orlandos'a göndermiş olduğu yazıda Mısırlı İbrahim Paşa'nın her cephede galip geldiğini, Rum isyancıların ise paniğe kapılıp günden güne gerilediklerini belirtmiştir. Şayet Rum isyancı güçlerin İngilizlerin yardımından mahrum kalmaları durumunda isyanın son kaleleri olan Balya Badra ve Eğriboz'un düşmesiyle Rumların verdikleri mücadele başarısızlıkla sonuçlan-

⁵⁶ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 340-341.

⁵⁷ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 342-343.

mış olacaktı. İngiltere ve Fransa'nın çıkarlarının örtüşmesi, siyasi ve diplomatik olarak iki devleti bir araya getirmiş ve bu ikili ittifaka Rusya'yı dâhil etmiştir. Üç büyük devletin Osmanlı Devleti'ne karşı bir araya gelmesi Theodoros Kolokotronis tarafından *Tanrı vatanımızın hürriyetini imzalamış ve imzasını iptal etmeyecektir (Ο Θεός υπέγραψε την ελευθερία της πατρίδας, και δεν ακυρώνει την υπογραφή του)* şeklinde yorumlamıştır. Kolokotronis Ortodoks inancına çok bağlı olduğu için dini, siyasete ve savaşa dâhil etmiştir. Spiliadis'e göre Rum Hükümeti, Andreas Miaoulis aracılığıyla 25 Temmuz 1826 tarihinde yabancı devlet elçilerine göndermiş oldukları yazılarda Mora'daki Hristiyanların *Barbar Türklere* karşı bir araya geldiklerini fakat İngiltere'nin bu savaşta tarafsız olduğundan şikâyetçi olmuştur.⁵⁸

Spiliadis, Rum İsyanı'nın trajikomik bir hâl aldığını ifade etmiştir. Buna göre Rum isyancı gruplar birbirleriyle çatışırken İbrahim Paşa Mora'yı ele geçirmeye başlamıştı. Yazar, Rumları kurtaracakları yerde adeta Hz. Muhammed ve dini ile işbirliği içerisinde olup Hristiyanları yok etmeleri için Türklere yardım ettikleri gerekçesiyle Avrupalı Hristiyanları eleştirmiştir. Spiliadis, Avrupalıların bu tutumunu *sanki gökyüzünden bir ses (Tanrı) Doğu Hristiyanlığını yok edin* dercesine Avrupalı Hristiyanların Türklerin galibiyetlerine karşı sessiz kaldıklarını ifade etmiştir. Ona göre Tanrı, hükümdarları arasında ikilik çıkararak İsrail oğullarını cezalandırdığı gibi Rum isyancılar arasında çıkan menfaat çatışmalarını ve birbirlerine düşmelerini Tanrının bir nevi cezalandırması olarak yorumlamıştır. Tanrı, Avrupalıların ikircikli tavırlarına rağmen Hristiyanları yani Haçın düşmanlarına karşı Ortodoks Hristiyanları koruyup muhafaza etmeye devam etmektedir. Spiliadis, Rum isyancılar sadece Türklere değil Türk dostu Hristiyanlar ile de savaştıkları için *diz çöküp gözyaşlarının göklere ulaşıncasına ağlayarak Tanrı'dan Türk dostu Hristiyanların Türklere karşı savaşması için dua ettiklerini* ifade etmiştir.⁵⁹

Spiliadis'in verdiği bilgiye göre Anabolu'daki Rum Ulusal Meclisi, genel sekreteri Panagiotis Kodrikas'ı Avusturya İmparator-

⁵⁸ Nikolaos, Spiliadis, *Απομνημονεύματα διά τα χρησιμεύσωσιν εις την νέαν ιστορίαν της Ελλάδος (Yunanistan'ın Yeni Tarihinde Faydalı Olması Maksadıyla Yazılmış Hatıralar)*, (Atina: X. Nikolaidou Filadelfeos, 1852), C. 2, 292-293, 380.

⁵⁹ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 2, 528.

luğu'na elçi olarak göndermişti. Rum Hükümeti Avusturya İmparatoru'na Hz. İsa'nın Viyana'yı Türklerden kurtardığını hatırlatmıştı. Fransız ve İspanyol Kralına, Tanrı'nın Fransa ve İspanya'yı Müslüman Araplardan (Mavri ifadesiyle Müslüman Arapları ifade etmektedir) kurtardığını belirtmiştir. Prusya ve İngiltere krallıklarını Tanrı, Türklerin gazabından kurtarmıştı. Papa'ya ise Türklere karşı Hristiyanların birlikte hareket etmeleri gerektiğini izah etmişti. Themistoklis ve Büyük İskender'in Yunanlıları Kserkses ve Dara'nın zulmünden kurtardığını belirtmiştir. Atina, kültür ve dinin ışığını Atina'ya gelen Aziz Pavlos'a borçludur. Ruslar da dindaşları olan Ortodokslara karşı Osmanlı Devleti'ne savaş açıp Türklerin ilerlemesini durdurmalıydı.⁶⁰

2.5. Spiliadis'in Yunanistan Krallığı'nın Kurulma Aşamasına Dair Algı ve Tespitleri

Spiliadis'in hatıratına göre Rus Çarı Aleksander'in ölümü Balkan coğrafyasındaki Ortodoksları hüzne boğmuştur. Yeni Rus Çar'ı Nikola'nın Osmanlı Devleti ile anlaşacağı düşüncesi Rumları üzümüştü. Ancak Çar Nikola tahta çıktığında Osmanlı Devleti ile uzlaşmak istemiş fakat Rusya'nın çıkarlarını gözetmesi ve İngiltere ile Yunanistan konusunda anlaşması Rum isyancıların bağımsızlık umudunu canlandırmıştı.⁶¹ Rumların isyanı devam ederken Rusya, Osmanlı Devleti'ne ultimatö verip Osmanlı ile Ruslar arasında 1812 yılında imzalanan Bükreş Antlaşması'nın kapsamını genişletmeyi planlamıştır. Buna göre Sultan II. Mahmud, Osmanlı Devleti'nin zayıf durumda olmasından dolayı 7 Ekim 1826 tarihinde Rusya ile Akkerman Antlaşması'nı imzalayarak Rusya'nın isteklerini kabul etmek zorunda kalmıştır. Rusya, İngiltere ve Fransa Rumların bağımsız bir devlet olmaları için bir araya gelmiştir.⁶² Rusya, Osmanlı Devleti'nin antlaşma şartlarını kabul etmediği takdirde İngiliz ve Fransız Dışişleri Bakanlıklarına Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açacağını bildirmiştir. Bu minvalde İngiltere ve Fransa da Osmanlı Devleti'nin şartları kabul etmemesi durumunda Rusya'yı destekleyip donanmalarıyla Rusya'ya yardım edeceklerini taahhüt etmişti. Rum isyancılar Osmanlı Devleti'nden ateşkes talep edip ardından birtakım imtiyazlar talep etmeyi plan-

⁶⁰ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 2, 383-384.

⁶¹ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 37.

⁶² Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C.4, 14.

amıştır. Sultan II. Mahmud Rumların bağımsız bir devlet olmasına karşıydı. Rusya, 7 Ekim 1826 tarihinde imzalanan Akkerman Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti'nin ticaretini engellemekle kalmayıp Karadeniz'de Osmanlı'yı hareket edemez hale getirmişti. Ayrıca Balkan coğrafyasında Osmanlı Hristiyanlarını devlete karşı kışkırtmaktaydı. Spiliadis'e göre Rusya, Osmanlı Devleti'nin Akkerman Antlaşması'nın koşullarının hepsini kabul ettiği için antlaşmayı onaylamıştır. Akkerman Antlaşması Osmanlı kuvvetleri ile Rum isyancılar arasındaki mücadeleyi sona erdirmeyip bilakis hızlandırmıştır. İngiltere ve Fransa'nın arabuluculuğuyla Osmanlı Devleti ile İngiltere, Fransa ve Rusya arasında 6 Temmuz 1827 tarihinde Londra Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre Rusya ve dönemin güçlü devletleri Osmanlı Devleti'ne Yunanistan'ın bağımsızlığını kabullendirmekte mutabık kalmıştır. Rusya, amacının Osmanlı Devleti'ni parçalamak olmadığını sadece bölgedeki dengeyi sağlamak olduğunu izah etse de Osmanlı Devleti'nin topraklarını ele geçirmeyi kendisine misyon edinmişti. Bu antlaşma ile İngiliz Bakan Stratford Canning, Yunanistan'ın sınırlarının Mora ve Atina bölgelerini içereceğini Osmanlı diplomatı Reisülküttap Reis Efendi'ye iletmiştir.⁶³

Londra Antlaşması gereği Kiklad Adaları ve Eğriboz Adası'nın sınırlar içerisine dâhil edilmesi kararlaştırılmıştır. İbrahim Paşa kuvvetleri, antlaşma gereği Fransız kuvvetleri ile çatışmaktan uzak kalmıştır. Kaleleri Fransız ordusuna mukavemetsiz bir şekilde teslim etmiştir. İbrahim Paşa'nın Mora'dan çekilmesiyle Rumların Mora'da tarım ve çiftçilikle uğraşmaya başlaması, devlet nizamının oluşumunun başlangıcı şeklinde yorumlanmıştır. Spiliadis, Osmanlı Devleti'nin kurulacak olan Yunanistan Devleti'nin Mora'dan ibaret kalması fikrini savunduğunu iddia etmiştir. Rusya, İngiltere ve Fransa, Yunanistan'ın sınırlarına Mora'nın dışında Atina'nın da dâhil edilmesini talep etmiştir. Bu bağlamda Atina'nın eski Yunan medeniyetinin beşiği olması, tarihî ve kültürel öneminden dolayı Yunanistan sınırları içerisine dâhil edilmesi kararlaştırılmıştır.⁶⁴

⁶³ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 20, 27-29, 37, 40-41.

⁶⁴ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 30-31, 83-87.

Londra Antlaşması'nın ardından İngiltere, Fransa ve Rusya elçileri kurulacak olan Yunanistan Devleti'nin sınırları, vatandaşlık verilmesi ve bölgedeki Müslüman nüfus⁶⁵ hakkında izahat istemiştir.

Rum Hükümeti, Osmanlı Devleti'nin Yunanistan Devleti'nin sınırlarını belirlemesine karşı çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nin belirleyeceği sınırlara Kapodistrias Hükümeti'nin karşı çıkması, bu bölgelerde yaşayan halklar arasında çatışma ortamının artmasına sebep olmuştur. Rum Hükümeti, Tesalya ve Epir'in ekseriyetini Osmanlı Devleti'ne bırakacaklarını bildirmiştir. Nüfusun ekseriyeti Rumlardan oluşan Epir'in Sagiada köyünün Yunanistan sınırlarına dâhil edilmesini talep etmiştir. Çünkü bu bölgede yaşayan Rumlar yedi yıl boyunca Rum isyancılar ile birlikte Osmanlı kuvvetlerine karşı savaş vermişti. Rum isyancılar, Avrupalı diplomatlardan Girit'in kendilerine verilmesini talep etmiştir. Ancak Kavalalı Mehmed Ali Paşa ve Osmanlı Devleti bu isteği reddetmiştir. Büyük devletler de bu konuda Osmanlı Devleti ve Kavalalı'nın kararını desteklemiştir. Bu sebeple Kavalalı Mehmed Ali Paşa ile ilişkilerinin zedelenmesini istemeyen Fransa, Girit'in Kavalalı'nın elinde kalmasını kabul etmiştir.⁶⁶

Spiliadis, Türklerin askerî kuvvetine güvendiği için Avrupa devletlerinin arabuluculuk teklifini reddettiğini belirtmiştir. Spiliadis'e göre Türklerin bu tutumu Rumların her daim silahlı hazır vaziyette çatışma için hazırlıklı olmaları gerektiği şeklinde yorumlanmıştır. Türk Hükümeti sınır düzenlemesini Otris Dağları'ndan Narda Körfezi'ne kadar çekmek istemiştir. Ayrıca Rumların ekseri-

⁶⁵ Büyük devletlere ait temsilciler 1828 tarihinde Yunanistan'ın yöneticisi olan İoannis Kapodistrias'tan Mora'da Yunan İsyanı öncesinde yaşamış olan ve Yunanistan Krallığı'nın kurulmasından sonra Mora'da ikamet etmekte olan Müslümanların nüfusları hakkındaki demografik verileri talep etmişlerdir. Kapodistrias, Büyük devletlerin elçilerine göndermiş olduğu raporda, 1821'den önce Mora'da ikamet eden Müslümanların sayısını 42.750 olarak ifade ederken 1821'-den sonrasında bölgede yaşayan Müslüman sayısını ise sıfır (0) olarak belirtmiştir. Yunanistan Krallığı'nın kurulmasının ardından Yunanistan'da Müslüman nüfus kalmamıştır. Mora'daki Müslüman nüfusun demografik verileri hakkında bkz. Mikhail Khoulirakis, *Γεωγραφική διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξη της Ελλάδος (Yunanistan'ın Coğrafi, idari ve Demografik Gelişimi) 1821 - 1971*, (Atina: Ethniko Kentro Kinonikon Erevnon, 1973), C. 1, 31.

⁶⁶ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 108-111.

yetle yaşadığı Magnisia Vadisi'ni de Osmanlı sınırları içerisinde dâhil etmek istiyordu. Spiliadis'e göre Osmanlı Hükümeti Avrupa devletleri elçilerine Osmanlı Devleti mağlup olduğu için sınırları büyük veya küçük olarak şekillenecek olan Yunanistan'ı tanıyacağını beyan etmiştir. Ancak bunu Eğriboz Adası'nın Osmanlı Devleti'ne kalması şartıyla kabul edeceğini ifade etmiştir. Bunun üzerine Avusturya ve Fransa, Rum isyancılara para göndermeye devam etmiştir. Rusya da Osmanlı Devleti'ne antlaşmayı kabul ettirmek için savaşa devam etmiştir. Fransa, Yunanistan Hükümeti'ne aylık 500.000 frank para yardımında bulunmaya başlamıştır. İngiltere de Yunanistan'ın kalkınması için 2.800.000 sterlin kredi vermiştir. Bu minvalde Rusya, Rum Hükümeti'ne aylık 1.500 ruble para yardımında bulunmaya devam etmiştir. Rusya, İngiltere ve Fransa yeni kurulacak olan Yunanistan Krallığı'na kredi verme yarışına girmiştir. Avrupa devletlerinin Rum Hükümeti'ne verdiği kredi Yunanistan Krallığı'na siyasî, iktisadî ve askerî olarak nüfuz etmek olarak nitelendirilmektedir.⁶⁷

Spiliadis'e göre Avrupa devletleri elçileri, Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne yıllık 1.500.000 kuruş savaş tazminatı ödemesi gerektiğini belirtmişti. Ancak bu savaş vergisi Yunan Hükümeti'ne ağır gelmiştir. Dolayısıyla Yunanistan vergi düzenlemesi talep etmiştir. Ayrıca ödenecek savaş vergisi için mühlet istemiştir.⁶⁸ Avrupa Devletleri Girit ve Sisam'ın idaresini Osmanlı Devleti'ne bırakmıştır. Yunanistan Hükümeti isyan sürecinde Osmanlı Devleti'ne verdiği zarar için yıllık 1.500.000 kuruş ödeme yapmayı kabul etmiştir. Ancak yeni kurulacak olan devletin ekonomik gücü olmadığı gerekçesiyle tazminatını taksitle ödemeyi kabul etmiştir. Kapodistrias, Türk kuruşunun İspanyol para birimi değerinde ödenmesi talebinde bulunmuştur. Kapodistrias Hükümeti, Avrupa devletlerinden İbrahim Paşa'ya bağlı kuvvetlerin Tripoliçe ve Korint şehirlerine vermiş oldukları hasarın tazminatını hükümetlerine ödenmesini talep etmiştir. Rum Hükümeti, İbrahim Paşa'nın bu iki şehri Rum isyancılardan geri aldığı sırada vermiş oldukları hasarın tazminatını hükümetlerine ödemeleri durumunda buna

⁶⁷ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 114-117,118-123.

⁶⁸ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 125.

mukabil olarak kendi hükümetlerinin de üzerine düşen tazminat bedelini ödeyeceğini belirtmiştir.⁶⁹

Spiliadis'in verdiği bilgilere göre İoannis Kapodistrias, Yunanistan Krallığı içerisinde yaşayan Müslümanların, devleti terk etmeden önce mülklerini Yunanistan Devleti'ne bırakıp tazminatlarının Yunanistan tarafından karşılanacağını beyan etmiştir.⁷⁰ Buna göre Osmanlı Hükümeti Rum İsyanı'na katılan Rumlar için genel af çıkaracaktı. Osmanlı Hükümeti Yunanistan'ı terk edip Osmanlı Devleti'ne yerleşmek isteyen Müslümanlara vatandaşlık verecektir. Yunanistan ise Osmanlı Devleti'ne göç edecek Müslümanlara mülkleri karşılığında tazminat ödemeyi kabul edecektir.⁷¹ Rum Hükümeti'nin yeni kurulacak olan krallıkta Müslümanlara ait mülklerin tazminatını ödeme tarihlerini uzun vadeye yayması, tazminatı ödememe gayesi olarak nitelendirilmektedir.⁷²

Spiliadis'in verdiği bilgiler ışığında Rusya, Osmanlı-Rus Savaşı öncesi savaşmak istemediğini dolayısıyla iyi ilişkiler kurulması taraftarı olduğunu belirtmiştir. İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında bir savaş çıkmasını istememiştir. Büyük devletler, Osmanlı Hükümeti'nin Londra Anlaşması'nın şartlarını kabul etmediği için Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş açacağı konusunda Sultan II. Mahmud'u uyarmıştır. Kapodistrias, 1828'de cereyan eden Osmanlı-Rus Harbi dolayısıyla Rusya'nın İstanbul'a ilerlemesini desteklemiştir. Rus askerlerini Korint Körfezi'ne davet eden Kapodistrias, Rus ordusundan Edirne'ye kadar olan bölgedeki Hristiyanları Osmanlı boyunduruğundan kurtarmasını talep etmiştir. Ayrıca İngiliz ve Fransız donanmasını da Korint'e davet etmiştir. İngiliz ve Fransız donanması Korint Körfezi'ne gelirken Rusya savaş durumunda olduğu için ordularını körfeze getirememiştir. Spiliadis; İngiliz, Fransız ve Rus donanmalarının barış halinde oldukları Osmanlı ve Mısır donanmalarını bombalaması sonucunda Osmanlı ve Mısır donanmasının yok olduğunu belirtmiştir. Navarin Faciası'ndan sonra Osmanlı-Rus Savaşı'nı kaybeden Osmanlı Devleti 14 Eylül 1829 tarihinde Rusya ile Edirne Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu antlaşmanın 10. maddesinde 14 Aralık

⁶⁹ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 128-129.

⁷⁰ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 185-187.

⁷¹ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 188-189.

⁷² Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 149.

1827’de imzalanan Londra Antlaşması’nda Yunanistan Krallığı’nın kurulması hususu kabul edilmiştir.⁷³

İngiltere’nin diplomatik girişimleri sonucu Edirne Antlaşması Londra Protokolü’yle değiştirilmiştir.⁷⁴ Buna göre Yunanistan Krallığı, Londra Protokolü’yle (3 Şubat 1830) kurulmuştur. Spiliadis’e göre Türkler ile yapılan antlaşma İngiltere, Fransa ve Rusya garantörlüğünde gerçekleşmeseydi yapılan bu antlaşma Yunanistan için bir yıkım olacaktı.⁷⁵

3. SPİLİADİS’İN HATIRATINDA RUM İSYANI SÜRECİNDE TÜRLERLE VE ARNAVUTLARA DAİR ALGI VE GÖZLEMLER

3.1. Spiliadis’in Rum İsyanı Sürecinde Türklere Dair Algı ve Değerlendirmeleri

Spiliadis Rum İsyanı sürecinde Türkler hakkında birtakım gözlemlerde ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Spiliadis’in belirttiğine göre Rum isyancılar tarafından Mora Eyaleti’nin merkezinde bulunan Tripoliçe’nin 23 Eylül 1821 tarihinde istila edildiği sırada isyancılar tarafından şehirde açılan sandıklardan para, değerli eşya, Osmanlı Türkçesiyle yazılı belgeler ve Hz. İsa’nın ikonu çıkmıştır. Tripoliçe’nin ele geçirilmesinin ardından ganimetten istifade edebilmek maksadıyla Mora’nın değişik bölgelerinden gelen Rum isyancılar şehre akın etmişti. Hazinesinin az olması sebebiyle Rum isyancıların elebaşları, halka ait olan her şeyin ganimet olduğu düşüncesiyle ele geçirdiklerini ganimetten sayıp isyancılar arasında taksim etmiştir. Spiliadis, Hz. İsa’nın ikonunun sağlam ve yıpranmamış bir şekilde şehirde muhafaza edilmesini Türklerin dinî sembollere ne kadar saygılı olduğu şeklinde yorumlamıştır.⁷⁶ Tripoliçe Kuşatması sırasında Türkleri katleden Rum isyancıların bir kısmı günah işledikleri gerekçesiyle hüzünlenip ağlamıştır. Bu nedenle Rum Piskopos Elous Anthimos, Türkleri katleden Rum isyancıların Mora’daki Hristiyanları kurtarmak için Türkleri katlet-

⁷³ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 40-41, 80, 184-185.

⁷⁴ Yunan Krallığı’na dair yapılan müzakerelerde ve antlaşmalarda Türklerle Rumların bir arada yaşayamayacakları, bu nedenle Türklerin Mora’yı tamamen terk etmeleri talebi ön plana çıkartılmıştır. Bu konuda detaylıca bilgi için bkz. Örenç, *Balkanlarda İlk Dram*, 119-209.

⁷⁵ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 193, 260.

⁷⁶ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 249.

tiklerini ifade ederek isyancıları teselli etmiştir. Rum isyancı elebaları, Türkleri salgın hastalık taşıdıkları gerekçesiyle öldürdüklerini ifade edip katliamı meşrulaştırmaya çalışmıştır.⁷⁷

Tripoliçe şehrinin düşmesinin ardından Hurşid Paşa, Mavromihalis ailesinin evinde esir olarak tutulan haremını kurtarmak maksadıyla Mavromihalis ile pazarlık yapmak zorunda kalmıştır. İngiliz gemisi para ve Rum esirleri Korint Limanı'na getirmiştir. Hurşid Paşa, Mavromihalis'e 150.000 kuruş altın karşılığında haremını ve değerli eşyaları almayı teklif etmiştir. Mavromihalis, değerli eşyaların Rum milletinın ganimeti olduğunu ve haremın de Rum ulusunun malı olduğunu ifade etmiştir. Mavromihalis, 150.000 kuruşluk fidye aldıktan sonra Rum Hükümeti Meclisinden Hurşid Paşa'nın haremını istemiş; hükümet de haremını Mavromihalis'e vermiştir. Hurşid Paşa haremını teslim aldıktan sonra çekinecek bir şeyi olmadığı için az sayıda askeriyle Mora'ya saldırı düzenleyip aklı sıra intikam almak istemiştir. Spiliadis, Hurşid Paşa'nın haremına olan ilgisini haremını devletinden daha fazla sevmesi şeklinde yorumlamıştır. Spiliadis'e göre Hurşid Paşa'nın haremının savaş sonuna kadar Rum isyancıların elinde koz olmasının gerekliliğini ifade etmiştir.⁷⁸

Spiliadis hatıratında Giritli Türkler ile Rumların benzer geleneklerinden bahsederek Türkler hakkındaki intibalarını belirtmiştir. Spiliadis'in izlenimlerine göre Türk kültüründe din ve vatan sevgisi önemli değerler arasında yer almaktadır. Bu hususta Giritli Türkler de her daim bu değerlere bağlı kalmıştır. Spiliadis'in verdiği bilgiler ışığında Türklerin Girit'in merkezî bölgelerinde refah içinde yaşadıklarını belirtmiştir. Buna mukabil Giritli Rumların ise Türklerle nazaran kırsal bölgelerde fakirlik içerisinde hayatlarını idame ettirdiklerini ifade etmiştir.⁷⁹ Spiliadis'in hatıratına göre Girit'in Grampousi kasabasında ikamet eden Türkler ve Rumlar aynı yemekleri, aynı kıyafetleri, aynı dili ve lehçeyi kullanmaktadır. Yazar, kültürel ve gündelik yaşam tarzı olarak birbirlerinden ayırt edilmeyecek halde olan iki toplumu birbirinden ayıran tek unsurun din faktörü olduğunu ifade etmiştir. Yazar, adada yaşayan Türklerle Mahmutis ve Mehmetis şeklinde hitap edilmesini Türkler ile

⁷⁷ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 256.

⁷⁸ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 238, 253, 256.

⁷⁹ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 2, 353.

Rumların kültürlerinin ne kadar iç içe geçtiği şeklinde değerlendirilmektedir.⁸⁰

3.2. Spiliadis'in Rum İsyanı Sürecinde Arnavutlara Dair Algı ve Gözlemleri

Spiliadis hatıratında Müslüman Arnavutlara yönelik olumlu ve olumsuz algılara yer vermiştir. Örneğin Kalamata şehrinde hasat dönemi geldiği için şehrin dışında yer alan ovalardaki ekili arazilerin mahsullerini toplamak için surların dışına çıkan Müslümanlar ve Hristiyanlar, ürünleri toplayıp şehirde görevli olan Osmanlı memurlarına teslim etmişti. Bu bağlamda şehirdeki Osmanlı subaylarından Arnavut asıllı Ali Bey, çok cesaretli ve hayırsever olduğu için hasılatın %10'unu haremi için alıp %90'unu halka vermiştir. Bu sebeple Ali Bey, Rumlar nezdinden hayırsever ve vefakâr bir imaj oluşturmuştur.⁸¹ Rum isyancılar Tripoliçe'yi ele geçirdikleri vakit komutan Arnavut kökenli Plapoutas, Osman isminde bir Türk askerini esir etmiştir. Esir olmasına rağmen kendisine iyi muamelede bulunan Plapoutas, Osman'ı birliklerine dâhil etmiştir. Mısır ordusuna karşı girişilen küçük çaplı muharebelerde yer almış ve Rum isyancıların sancağını taşımıştır. Ölene kadar Rum olarak kalmayı tercih etmiştir. Spiliadis, Osman'ın bu tutumundan dolayı Rum isyancıların da Müslüman Arnavutların da isyanı destekleyebileceği değerlendirmesinde bulunmuştur.⁸²

Spiliadis'in verdiği bilgiye göre Rum Hükümeti iyi ilişkiler içerisinde olduğu Arnavut kökenli Koniçalı İslambey'e, İnebahtı'da olmasından dolayı 3 Ocak 1829 tarihinde kendisine yazı göndermişti. İslambey'e gönderilen yazıda İnebahtı civarındaki kalelerin Rum isyancılar tarafından karadan ve denizden muhasara altına alınacağını dolayısıyla Rum Hükümeti'nin Rum dostu olan İslambey'e, hanesine ve evine zarar verilmemesi hususunda dikkat edeceği bildirilmiş fakat bunun gerçekleşmesi için İslambey'den İnebahtı'nın mukavemetsiz şekilde teslimini talep etmiştir. Rum isyancılar, 2.500 direnişçi ile İnebahtı civarındaki kaleleri muhasara altına alarak Arnavut askerlere teslim olmaları halinde kendilerine ve ailelerine zeval gelmeyeceğini bildirmiştir. Kalelerin iç kısım-

⁸⁰ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 2, 452.

⁸¹ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 1, 226.

⁸² Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 2, 502.

larında bulunan 100 Arnavut asker teslim olmak yerine çatışmayı tercih etmiştir. Fransız askerler çatışmaya dahil olmayıp gözlemlemekle yetinmiştir. 13 Mart 1829'da Arnavut askerlere mukavemet göstermenin bir faydası olamayacağını anlayınca Rum isyancılarla bir antlaşma yapmıştır. Yapılan antlaşmaya göre Arnavut askerler, haneleri, silahları ve hayvanları ile birlikte Rum isyancıların esiri olmayı kabul etmiştir. Esir olarak alınan Müslüman Arnavutlar güvenli bir şekilde Avlonya'ya gemilerle sevk edilmeyi kabul etmiştir. Rum isyancıların elebaşısı Paparrigopoulos, 20 Mart 1829 tarihinde kale kumandanlarından Hacı İbrahim Bey'e kaleyi teslim etmelerini bildirmiştir. Rum isyancılar, İbrahim Paşa'nın İslambey ve diğer beyler arasındaki husumetleri bildiği için İnebahtı'yı teslim edeceği kanaatine varmışlardır. Hacı İbrahim Paşa Rum isyancıların teklifini kabul etmediği gerekçesiyle çatışmalar devam etmiştir. Türklere büyük zayıf verdiren Rum isyancılar, Türklerin erzak eksikliği çektiğini tespit etmiştir. Fransızların, Rum isyancılara yardım etmesiyle Hacı İbrahim Paşa zor durumda kalmıştır. Yanya'dan takviye kuvvet isteyen İbrahim Paşa'ya yardım gelmeyince paşa Rum isyancılar ile anlaşmak zorunda kalmıştır. Paparrigopoulos, İslambey'e göndermiş olduğu yazıda Hacı İbrahim Paşa'yı ve diğer beyleri kaleyi teslim etmeleri için ikna etmesini tavsiye etmiştir. İslambey de Hacı İbrahim Paşa'yı ikna edip İnebahtı'nın 28 Nisan 1829'de Rum isyancılara teslim edilmesini sağlamıştır. Sözü edilen tarihte kaleye Rum isyancıların bayrağı çekilmiştir. Spiliadis'in ifadesine göre isyancılar, muhasara altına aldıkları kaleleri ele geçirmek için İslambey'i bir aracı olarak kullanmaya çalışmışlardır.⁸³

4. SPİLİADİS'İN HATIRATINDA YUNANİSTAN KRALLIĞI DÖNEMİNE DAİR ALGI VE GÖZLEMLER

4.1. Spiliadis'in Hatıratında İoannis Kapodistrias'ın Türk Emlaklarına Dair Politikaları Hakkında Algı ve Değerlendirmeler

İoannis Kapodistrias, 5 Şubat 1829'da Spiliadis'i Spiridon Tripkupis'in yerine Yunanistan'ın başbakanı olarak atamıştır. İcra etmiş olduğu başbakanlık görevine paralel olarak Dışişleri Bakanlığı

⁸³ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 163-165.

ve Ticaret Bakanlığı görevlerini de sürdürmüştür.⁸⁴ Spiliadis'e göre *Kapodistrias'ta Sokrat'ın ahlakı, Themistokles'in vatanseverliği ve Aristidis'in adaleti* vardı. Kapodistrias'ın ölene kadar dinine bağlı ve sadık bir Hristiyan olduğunu belirtmiştir.⁸⁵ Yunanistan Krallığı, Londra Antlaşması (3 Şubat 1830) ile gemilerle ticaret yapma hakkına sahip olmuştur. Yunan ticaret gemileri Osmanlı Devleti ile ticaret yapma hakkı elde edip İstanbul'a seyahat edecek olan ticaret gemilerinde Yunan bayrağı bulundurma hakkına sahip olmuştur. Rum İsyanı'nın sona ermesiyle harabeye dönen Mora'nın tekrar kalkınması amacıyla halk zeytin, elma ve üzüm üretimine teşvik edilmiş; Mora genelinde atölyeler açılmıştır. Ayaklanmaya katılan isyancılara vatandaşlık verilmiştir. Başkan, vatandaşlık verdiği Rumlara 20.000 adet palmiye fidanı hediye etmiştir. Osmanlı Döneminde (1460-1830) Mora'da Osmanlı Vergilendirme Sistemi dışında başka bir malî düzen halk tarafından bilinmemekteydi. Osmanlı Vergi Sistemine alternatif bir sistem tesis edip uygulayamadığı için Türk hâkimiyetindeki vergilendirme düzeni bir müddet daha kullanılmıştır. Yunanistan Başkanı İoanis Kapodistrias, Rum İsyanı'na katılan Rumlara Mora ve Atina'daki kamulaştırılan Türklerin mülklerini cüzi bir vergi karşılığında kiralamıştır. Türklerin evleri ve arazilerine yerleşen Rum isyancılar, sekiz yıl boyunca Yunanistan Krallığı'na ev ve arazilerin vergilerini ödemeleri şartıyla bu mekânların sahipleri olmuştur. Mülklerini terk etmek istemeyen Müslümanlar, Hristiyan olmaları şartıyla mülklerinde ikamet etmek hakkına sahip olmuşlardır. Kapodistrias Hükümeti Ortodoksluğu kabul eden Müslüman Türklere mülklerini iade etmiştir.⁸⁶ İoannis Kapodistrias; Avrupa devletlerinin elçilerinin 1821 yılı öncesinde Mora, Orta Yunanistan ve Eğriboz'da Osmanlı Devleti'ne ait vakıf, tımar, zeamet, hisarlar, ordugâhlar, devlet daireleri, Türklerin evleri ve arazileri hakkında izahat istemesinden dolayı yabancı devletlerin büyükelçilerine konuyla ilgili yazı göndermiştir. Yunanistan Krallığı, Müslümanlara ait mülk ve vakıf arazilerinin tazminatını geciktirip ödememiştir.⁸⁷

⁸⁴ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 41.

⁸⁵ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 43-44.

⁸⁶ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 260, 266-267.

⁸⁷ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 112-113.

4.2. Spiliadis'in Yunan Kralı I. Otho Dönemine Ait Algı ve Gözlemleri

Spiliadis, Kapodistrias'ın 27 Eylül 1831 tarihinde uğradığı suikast sonucu öldürülmesinin ardından Yunanistan İdari Komitesinin Başkanı (27 Eylül 1831) seçilmiştir. Kapodistrias'ın yerine geçici olarak iktidara gelen Augoustinos, 28 Mart 1832'de vazifesinden istifa etmiştir. Spiliadis, 1832 tarihinde siyasî kariyerine son vermiştir. Siyasî kariyerine son veren Spiliadis, Yunan Kralı Otho'ya karşı muhalif çizgide siyaset izlemeye devam etmiştir. 25 Mayıs 1834 tarihinde Theodoros Kolokotronis ile Dimitris Plapoutas'ın idam ile yargılandığı mahkemeyi eleştirmiş ve hükümete karşı tavır almıştır. Mahkemeye bir tepki olarak 28 Temmuz 1834'te Kral I. Otho'nun siyasî danışmanı olan Joseph Ludwig Graf von Armanberg'e karşı bir isyan teşebbüsünde yer almıştır.⁸⁸ Yunan Kralı I. Otho'ya karşı isyana katılanların bir kısmı idam cezasına çarptırılarken bir kısmı da serbest bırakılmıştır. İsyana karışan Mitropetrovas idam edilmiş, Tsiambalis ömür boyu hapse mahkûm edilmiş, Spiliadis ise suçsuz bulunduğu için serbest bırakılmıştır. 24 Nisan 1839 tarihinde Filortodoks Cemiyeti hükümet tarafından ifşa edilmiştir. Yunan jandarmaları, Kapodistrias'ın kardeşi Georgios Kapodistrias'ın evine baskın yaptıktan sonra cemiyetle ilgili dokümanları ele geçirmişlerdir. Ele geçirilen dokümanlarda *Hristiyanlığın savunulması, iç siyasette değişim ve dış siyasette Yunanistan Krallığı'nın Türk vilayeti haline getirilmesinin engellenmesi için mücadele etmek* ibareleri yer almıştır. Spiliadis'e cemiyetin kurucu üyesi olması hakkında birtakım suçlamalar yöneltilmiştir. İoannis Kolletis'in cemiyetin Rusya ile bağlantısı olduğu iddiasında bulunması, cemiyetin dağılmasına sebep olmuştur.⁸⁹

Anadolu, Yunanistan Krallığı'nın ilk başkenti olduktan sonra Yunan Ulusal Parlamentosu⁹⁰ bu şehirde açılmıştır. Sonra bu şeh-

⁸⁸ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 47, 51.

⁸⁹ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 52-53.

⁹⁰ Anadolu şehrinde yer alan Ağa Paşa Camii 1832 tarihinde kurulan Yunanistan Krallığı'nın ilk meclis binası olarak kullanılmıştır. Yunan Ulusal Meclis binası hakkında detaylıca bilgi için bkz. Kalliopi Amigdalou ve İlias Kolomvos, *Η Μετάβαση από το Οθωμανικό στο Ελληνικό Κράτος στη χωρική διάσταση: Το Τζαμί του Ναυπλίου που μετασκευάστηκε στο πρώτον εν Ελλάδι Βουλευτήριον 1825* (Osmanlı Devleti'nden Yunan Devleti'ne Geçişin Mekânsal Boyutu: 1825 Yılında Anadolu

re yerleşen Spiliadis, ekonomik durumu kötü olmasına rağmen başkentteki Fransız elçisi Ruan'a ait üç odalı ve bir zemin kata sahip evde eşi ve dört çocuğu ile birlikte yaşamıştır. 1840'ta Yunanistan Krallığı'nın Ekonomi Bakanı Georgios Karagiannaopulos'un girişimleri sayesinde Rum İsyanı sürecinde ve Yunanistan Krallığı'na yapmış olduğu katkılardan dolayı aylık 53-54 drahmi maaşa bağlanmıştır. 20 Mayıs 1842'de Yunan Kralı, devlete yapmış olduğu hizmetlerden dolayı kendisine tapınak şövalyelerini temsil eden altın haç takdim etmiştir. Yunan Kralı ile arası düzelmeye başlayan Spiliadis'e 10 Şubat 1844 tarihinde yine kral tarafından Rum İsyanı mücadelesini temsil eden gümüş haç hediye edilmiştir. Spiliadis 1843-1855 yılları arasında devlet tarafından kendisine yapılan yardımlar ile hayatını idame ettirmiştir. 1853'ten sonra emekli maaşına bağlanmıştır. Öte yandan Spiliadis birçok kez kralın karşısına çıkıp ekonomik durumunu arz etmiş olsa dahi istediğini elde edememiştir. Kral her defasında hükümetini ve siyasetini destekleyip desteklemediğini sorduğunda üstü kapalı cevaplar vermesinden dolayı ekonomik yardım alamamıştır.⁹¹

SONUÇ

Nikolaos Spiliadis, *Yunanistan'ın Yeni Tarihinde Faydalı Olması Maksadıyla Yazılmış Hatıralar* isimli dört ciltlik anılarında Rum İsyanı ve Yunan Krallığı'nın kurulmasına dair izlenimlerini okuyucuyla paylaşmıştır. Spiliadis, Yunanlı tarihçiler tarafından Rum İsyanı'nın gerçek tarihçisi olarak değerlendirilmektedir. Ancak Spiliadis, Rum isyancıların siyasî kanadında yer almasından dolayı hatıratını taraflı bir bakış açısıyla kaleme almıştır. Genellikle Türkler hakkında olumsuz algıları vurgulayan Spiliadis, Rumlar hakkında ise olumlu algıları öne çıkartmıştır. Yunanistan'da Spiliadis'in hatıratı hâlâ Rum İsyanı sürecini detaylıca izah eden önemli bir kaynak eser olarak kabul edilmektedir. Kapodistrias Hükümeti'nde aktif rol alan Spiliadis, Kapodistrias'ın suikaste uğramasından sonra Yunanistan Kralı I. Otho tarafından muhalif olarak algılandığı için siyasî kariyerini sonlandırmak mecburiyetinde kalmıştır. Dolayısıyla yazarın hatıratının genç kuşaklara aktarılması süreci uzamıştır. Spiliadis'in Yunan Kralı I. Otho ile olan ilişkisi 1840 tarihi itibarıy-

Camiî'nin Yunanistan'ın İlk Parlamento Binasına Dönüştürülmesi", *Ta Ιστορικά (Tarih Metinleri)*, 67 (2023): 74.

⁹¹ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 54-58.

la düzelmeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren Yunan Kralı ile ilişkilerini pekiştiren Spiliadis el yazmalarının ve notlarından oluşan anıların ilk cildini 1851'de, ikinci cildini 1852 ve üçüncü cildini 1857'de yayımlamıştır. Spiliadis'in ömrü vefa etmediği için diğer el yazma nüshalarını bir cilt halinde yayımlayamamıştır. Hatıratın dördüncü cildi ölümünden 103 yıl sonra 1971 tarihinde yayımlanmıştır.

Spiliadis, isyan sürecine dair yazdığı anılarında Müslüman din adamlarının Müslümanları Rumlara karşı kıskırttıklarını vurgulamıştır. Sultan II. Mahmud'un isyancılara karşı cihad ilan etmesinin ise Avrupa devletleri nezdinde isyanı meşrulaştırdığını ve din savaşı olarak algılanmasına sebep olduğu değerlendirilmektedir. Buna mukabil Rum isyancılar da kilise ve Doğu Hristiyanlığını İslâm'a karşı kullanmıştır. Spiliadis; İngiltere, Fransa ve Rusya gibi Avrupalı güçleri isyana yardım etmekte geç kaldıkları ve yeterince destek vermedikleri konusunda eleştirmiştir. Hatıratta İslam ve Hristiyanlık vurgusunun yapılması ise isyanın başkaldırı boyutundan çıkıp dinî boyuta taşındığını ortaya koymaktadır. Spiliadis, Mora dışında yaşayan Rumların Osmanlı boyunduruğundan kurtulmalarının elzem olduğu algısını oluşturmak istemiştir. Bu bağlamda Patrik V. Grigorios'un Rum İsyanı'nı engelleyemediği gerekçesiyle suçlanıp idam edilmesi Rum İsyanı'nın genişlemesine yol açmıştır. Patriğin idamı Avrupa kamuoyunda da Ortodoks Rumların katledildiği algısını oluşturmuştur. Rum isyancılar tarafından *Bizans* kavramı Rum İsyanı'nı kültürel boyuta taşımak için bir araç olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda yazar, kavramlar üzerinden isyancıları ve Avrupa devletlerini etkilemeye çalışmıştır.

Hatıratın muhteşiyatının birer parçası olan Sultan II. Mahmud, Kavalalı Mehmed Ali Paşa, Ahmed Hurşid Paşa, Tepedelenli Ali Paşa gibi aktörlerin üstlenmiş oldukları vazifeler hakkında detaylıca bilgi verilmiştir. İsyana olan katkıları ve zararları değerlendirilmiştir. Yazar, eserlerinde Osmanlı Devleti'ndeki Arnavut paşaların ve Osmanlı ordusunda vazifeli olan Arnavut komutan ve askerlerin Rum isyancılarla işbirliği yapma sebeplerini açıklamıştır. Spiliadis, Rum isyancı gruplar arasındaki Hristiyan Arnavut askerlerin Osmanlı ordusundaki Müslüman Arnavut askerleri ikna edip işbirliği yaparak Tripoliçe'nin ele geçirilmesini kolaylaştırdığını iddia etmiştir. Bu bağlamda Arnavutlara karşı olumlu algılar

beslemesi ve onları övmesi Arnavut askerlerin isyana katkı sağladıkları algısını oluşturmaktadır. Buna göre Türkler hakkında menfi düşünceler zikrederken Arnavutlar hakkında olumlu fikirler taşımaktadır. Spiliadis, Rum isyancıların kendi aralarında çekişmelerini isyanın uzaması şeklinde yorumlamıştır. Yunanistan Krallığı'nı terk etmeyen Müslüman Türklerin vaftiz olup Hristiyan olmak zorunda kaldıklarını belirtmiştir.

Spiliadis'in Tripoliçeli olması ve akrabalarının çoğunu Tripoliçe kuşatması sırasında kaybetmesinden dolayı anılarında en çok Tripoliçe Katliamı üzerinde durmuştur. Bu bağlamda Rum isyancıların katliam esnasında vicdan azabı çektikleri fakat Rum papazların isyancıları teselli etmeleri sonucu yaptıklarından dolayı pişmanlık duymadıkları gözlemlenmektedir. Spiliadis, Sakız Adası'ndaki Rum başkaldırısının Osmanlı Devleti'ni Avrupalı devletler karşısında zor durumda bıraktığını ifade etmiştir. Girit Adası'nda Rumların isyana destek verdiklerini belirten yazar, Kıbrıslı Rumların Osmanlı Hükümeti'nin erken müdahalesiyle isyana tam mahiyetiyle destek veremediğinden de yakınmıştır. Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Osmanlı kuvvetlerine yardıma gelmesiyle Rum isyancıların elde etmiş oldukları kazanımları kaybetmeye başladığını izah etmiştir. Nitekim 1826 yılından itibaren İngiltere, Fransa ve Rusya Rum isyancıları desteklemeye başlayınca Osmanlı ve Mısır kuvvetleri Mora'da güç kaybetmiştir. Navarin Bozgunu ile Osmanlı ve Mısır donanması imha edilmiştir. Spiliadis, 1827 Navarin Baskını'nı Rum İsyanı sürecinin son safhalarından birisi olarak algılayıp Osmanlı Devleti için Mora'da sonun başlangıcı olarak değerlendirmiştir.

Yazar, Sultan II. Mahmud'un Rusya'ya karşı zayıf durumda kaldığı gerekçesiyle Rusya'nın isteklerini kabul etmek zorunda kaldığını belirtmiştir. İngiltere, Fransa ve Rusya Londra Antlaşması'yla yeni kurulacak olan Yunanistan Krallığı'nın sınırlarını belirlemeye çalışmıştır. Kapodistrias Hükümeti Yunanistan sınırlarına Atina, Eğriboz, Girit ve Sisam adalarının dâhil edilmesi için bir takım girişimlerde bulunmuştur. Avrupa devletleri Girit ve Sisam'ı Osmanlı Devleti'ne bırakırken Mora, Atina, Kiklad Adaları kısmını ve Eğriboz Adası'nı Yunanistan Krallığı'na dâhil etmiştir. 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi sonucunda Türklerin Ruslara mağlup olmasıyla Osmanlı Devleti, Edirne ve Londra antlaşmalarıyla Yunan

Krallığı'nın kurulmasını kabul etmek zorunda kalmıştır. Yunanistan Krallığı'nın kurulması Balkan coğrafyasında Ortodokslar tarafından örnek alınmıştır. Bu doğrultuda Balkanlardaki Ortodokslar, Osmanlı Devleti'nden bağımsızlıklarını elde etmek için asiler gibi Rum isyancı gruplar oluşturup Osmanlı Devleti'ne isyan etmeye başlamışlar ve Avrupa devletlerinin de desteğini kazanıp bağımsızlıklarını elde etmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Amigdalou, Kalliopi ve Kolovos, İlias. “Η μετάβαση από το Οθωμανικό στο Ελληνικό κράτος στη χωρική διάσταση: Το Τζαμί του Ναπλίου που μετασκευάστηκε στο πρώτον εν Ελλάδι βουλευτήριον 1825.” (Osmanlı Devleti'nden Yunan Devleti'ne Geçişin Mekânsal Boyutu: 1825 Yılında Anabolu Camiinin Yunanistan'ın İlk Parlamento Binasına Dönüştürülmesi). *Τα Ιστορικά (Tarih Metinleri)*. 67 (2023): 58-76.
- Bayrak, Meral. “1821 Mora İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı.” Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, 1999.
- Enian, Dimitrios. *Απομνημονεύματα (Hatıralarım)*. Atina: Pelekanos, 2011.
- Filikou, Amvrosios Frantzis. *Επιτομή της ιστορίας της αναγεννηθείσης Ελλάδος αρχομένη από του ετους 1715, και λήγουσα το 1837 (Yeni-den Doğmuş Yunanistan'ın 1715'ten 1837'e Kadar Olan Tarihinin Özeti)*. Atina: Vittoria tou Konstantinou Kastorhi kai Sintrofias, 1839.
- Fotakos, Fotios Hrisanthopoulos. *Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασεως (Yunan İsyanına Dair Hatıralar)*. C. 1, Selanik: Pelekanos, 2011.
- Khouliarakis, Mikhail. *Η Γεωγραφική, διοικητική και πληθυσμιακή εξέλιξις της Ελλάδος 1821-1971 (1821-1971 Yunanistan'ın Coğrafi, İdari ve Demografik Gelişimi)*. C. 1. Atina: Ethniko Kentro Kinonikon Erevnon, 1973.
- Kiel, Machiel. “Tripoliçe.” Ankara: TDVİA, 2012. C. 41. 314-315.
- Kolektif. *Η Ελληνική σημασία της Μακεδονίας (Makedonya'nın Yunanca Anlamı)*. Atina: Anesti, 1904.

- Milas, Herkül. *Yunan Ulusunun Doğuşu*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.
- Öreñç, Ali Fuat. *Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan*. İstanbul: Babiali Kültür Yayınları, 2022.
- Palaion Patron Germanos. *Υπομνήματα περί της επαναστάσεως της Ελλάδος από το 1820 μέχρι του 1823 (1820'den 1823'e Kadar Yunan Devrimi Üzerine Notlar)*. Atina: Petros Mazaris, 1837.
- Simopoulos, Kiriakos. *Πώς είδαν οι Ξένοι την Ελλάδα του '21 (Yabancılar '21 Yunanistan'ını Nasıl Gördü)*. C. 1, Atina: İdiotiki Ek-dosi, 1979.
- Spiliadis, Nikolaos. *Απομνημονεύματα διά να χρησιμεύσωσιν εις την νέαν ιστορίαν της Ελλάδος (Yunanistan'ın Yeni Tarihinde Faydalı Olması Maksadıyla Yazılmış Hatıralar)*. C. 1. Atina: X. Nikolai-dou Filadelfeos, 1851.
- Spiliadis, Nikolaos. *Απομνημονεύματα διά να χρησιμεύσωσιν εις την νέαν ιστορίαν της Ελλάδος (Yunanistan'ın Yeni Tarihinde Faydalı Olması Maksadıyla Yazılmış Hatıralar)*. C. 2. Atina: X. Nikolai-dou Filadelfeos, 1852.
- Spiliadis, Nikolaos. *Απομνημονεύματα διά να χρησιμεύσωσιν εις την νέαν ιστορίαν της Ελλάδος (Yunanistan'ın Yeni Tarihinde Faydalı Olması Maksadıyla Yazılmış Hatıralar)*. C. 3. Atina: X. Nikolai-dou Filadelfeos, 1857.
- Spiliadis, Nikolaos. *Απομνημονεύματα διά να χρησιμεύσωσιν εις την νέαν ιστορίαν της Ελλάδος (Yunanistan'ın Yeni Tarihinde Faydalı Olması Maksadıyla Yazılmış Hatıralar)*. C. 4. Atina: X. Noti Kra-
via, 1971.
- Spiridon, Trikoupi. *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης (Yunan İsyanı Tarihi)*. C. 2. Atina: 24 Grammata, 2020.
- Suçıkar, Tarkan. "XV-XVII. Yüzyıl Osmanlı Kaynaklarında Yıldırım Bayezid ve Timur Algısı." *Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmed Vakıf Üniversitesi*, 2014.
- Ünal, Başak. (2023). "Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanın İlk Dönemlerinde Yedi Ada." *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 13 (2023): 241-271.

Vakalopoulos, Athnasios. *Ιστορία του νέου Ελληνισμού (Çağdaş Hellenizm)*. C. 5. Selanik: Ant. Stamouli, 1980.

Verrarou, Stavroula. "Οι κτηματικές αποζημιώσεις των νεοφώτιστων (Yeni Hristiyanların Mülklerinin Tazmini) 1830-1853." *Τα Ιστορικά (Tarih Metinleri)*. 76 (2023): 63-90.

Vournas, Tasos. *Ιστορία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας (Yakın Dönem ve Çağdaş Yunanistan Tarihi)*. C. 1. Atina: Pataki, 1997.

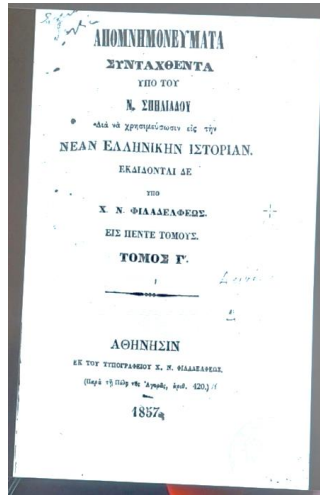
EKLER

Resim 1

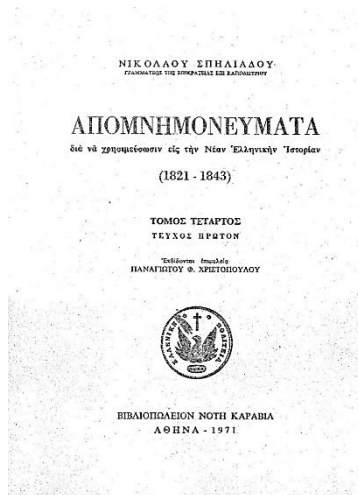
Nikolaos Spiliadis.⁹²

⁹² Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 1.

Resim 2

Nikolaos Spiliadis'in Hatıratının III. Cildi.⁹³

Resim 3

Nikolaos Spiliadis'in Hatıratının IV. Cildi.⁹⁴

⁹³ Nikolaos Spiliadis, *Απομνημονεύματα διὰ τῶν χρησιμεύσασαν εἰς τὴν νέαν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος (Yunanistan'ın Yeni Tarihinde Faydalı Olması Maksadıyla Yazılmış Hatıralar)* Atina: X. Nikolaidou Filadelfeos, 1852), C. 3, 1.

⁹⁴ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 1.

Resim 4

Bu el yazması nüshada 6 Temmuz 1827 tarihinde imzalanan Londra Antlaşması'ndan bahsetmektedir. Hollanda, Fransa ve İngiltere'nin Rum Hükümeti ile Osmanlı Hükümeti'ni uzlaştırmak amacıyla diplomatlarını İstanbul'a göndereceklerine dair bilgi verilmektedir.⁹⁵

ETİK: Bu makale, yazarın başvuru aşamasındaki beyanına göre; araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

ETHIC: This article has been prepared in accordance with research and publication ethics, according to the author's statement at the application stage.

ÇIKAR ÇATIŞMASI VE FİNANSAL KATKI BEYANI: Yazarın başvuru aşamasındaki beyanına göre; çalışmanın tarafsızlığı ile ilgili bilinmesi gereken bir mali katkı veya diğer çıkar çatışma ihtimali (potansiyeli) ve ilişki alanı yoktur.

CONFLICT OF INTEREST AND FINANCIAL CONTRIBUTION DECLARATION: According to the author's statement at the application stage; There is no financial contribution or other conflict of interest possibility (potential) and relationship area that should be known about the objectivity of the study.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-commercial 4.0 International License.

⁹⁵ Spiliadis, *Απομνημονεύματα...*, C. 4, 81.